EXERCITATIO HISTORICO POLITICA
DE
REPUBLICA ANTIQUA VETERUM GERMANORUM

QUAM CUM ALIUNDE
Tum præcipue ex diſcurſibus
VIRI NOBILISSIMI, AMPLISSIMI ET CLARISSIMI

HERMANNI CONRINGII
Philoſophiæ ac Medicinæ Doctoris, hujusque & Politices in Acad. Iuliâ Profeſſoris Celeberrimi, S. R. Majeſt. Sveciæ, & Illuſtriſſimi Oſtfriſiæ Comitis Conſiliarij intimi & Archiatri &c. Dn. Præceptoris & Promotoris ſui ætatem venerandi,
concinnatam

FAVENTE DEO
Eodem moderatore
Placidæ ventilationi ſubjicit

NICOLAUS MARTINI
SLESVIC: HOLSATUS.
IN NOVI JULEI AUDITORIO MAJORI
Ad diem Aprilis.

HELMESTADI
Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typogr.
Anno CIↃ IↃC LIV.

THESIS I.

QUi alicujus Reip. formam & conſtitutionem accurate pernoſcere, in ejusque cognitionem & naturam altius deſcendere geſtiunt, illi etiam ante omnia, ſcopum, quem illa ſibi Reſp. propoſitum habet, inquirere & inveſtigare debent. Non autem exiſtimandum eſt, quaſi idem omnibus Rerump. formis attendatur, aut quaſi non alij atque alij dari poſſunt aut dentur ſcopi; & ſane evenire poſſe putamus, ut Reſp. aliquæ in forma conveniant, quæ tamen, quod ſcopum quidem attinet, longe ſint diverſiſſimæ, & contra, quæ in adminiſtrationis forma longe à ſe invicem diſſident, eundem ſcopum reſpiciant, & ita hac quidem in parte conveniant.

II. Poteſt autem ſcopus iſte, (noſtra quidem ſententia) in duplici differentia conſtitui, alius enim eſt, qui dominantibus, alius, qui toti Reip. intenditur. Quam dominantes reſpiciunt, magis ad privata ipſorummet commoda inclinat & ejuſmodi ſcopus ſeu finis in Tyrannide eſt, τὸ οῦ μοναρχοῦντος συμφέρον in Oligarchia τῶν ὀλιγαρχούντων, in democratia τοῦ δήμου, qua voce nonnunquam totus populus, nonnunquam vero infima minutæ plebis fæx intelligitur. Hunc autem finem ſeu ſcopum, qui formas Rerump. à ſe invicem diſtinguit, locum hic habere minime poſſe putandum eſt. Alius eſt, qui toti alicui Reip. intenditur, & ipſe eſt quem nos hic quærimus, hunc ergo accuratius aliquanto intueamur, quoniam noſtro inſtituto illum conducere arbitramur.

III. Conſtat autem ex Ethicis, quatuor potiſſimum

genera inſtitutorum humanorum recenſeri, in quibus hominum induſtria plerunque verſari & occupari ſoleat. Aut enim homines, quibus, (uti Poëta ait)

De meliore luto finxit præcordia Titan.

Ita vitam ſuam & actiones inſtituunt, ut veram virtutem, eamque quoad licet, perfectam conſequantur; aut hac relicta, in potentia & gloria bellica ſtudium omne collocent, armorumque vi nominis ſui famam extendere, & finitimis dominari fatigant. Nonnulli porro non tam rerum potiri, quam ad magnas emergere opes (uti Lucretius ait) allaborant, ideoque divitijs congerendis dies noctesque invigilare non abhorrent, huc denique omnem mentis ac cogitationum aciem intendunt ut, quod reliqui virtuti & potentiæ bellicæ, illi acquirendo & augendo cenſui tempus tranſcribant. Nec deſunt porro, qui ſpretis hiſce omnibus, ſoli voluptati ſeſe indulgent, & tantum non mancipant, qui omnem humanæ vitæ beatitudinem & felicitatem, ſolo ventre cui natura obœdientes eos finxit, metiuntur. Neque vero hoc de ſingulis tantum hominibus ſed integra potius aliqua gente, & Rep. poterit recte pronunciari. Quod verum illum, & omnium perfectiſſimum ſcopum, virtutem ſcilicet attinet, paucos ad hanc actionibus ſuis collimaſſe deprehendimus. Hujus tamen propoſiti ſcopi exemplum præbet nobis Reſp. Hebræorum ab ipſo Deo Opt. Max. prudentiſſimo legislatore inſtituta. Hæc enim ſi quæ unquam ad arduum illud & ſublime veræ virtutis culmen viam adfectavit. At vero potentiam bellicam multis ſcopi inſtar propoſitam fuiſſe docent hiſtoriæ, & in his agmen ducit potentiſſima illa totius mundi dominatrix & Regina Romanorum Reſp. quippe quæ (uti ſublimioris ſpiritus Poëta Claudianus cecinit) *extra anni ſolisq; vias progreſſa eſt & margine cæli clauſit opes*. Cum

hoc

hoc Romanæ Reipubl. ſcopo hac quidem in parte, optime convenit alterum illud Græciæ ὄμμα Lacedæmoniorum civitas, quæ etiam infinitis legibus huc ſpectantibus fuit inſtructa. Nec aliud quid ipſis Athenienſibus propoſitum fuit. Majores noſtros, Germanos ſcilicet, quod attinet, quem ſcopum illi habuerint paullo poſt apparebit. Voluptatem porro multas olim gentes ſectatas fuiſſe, docet hiſtoria Orientalis, Perſarum præſertim & Aſſyriorum quorundam Regum, ut & Sybaritarum qui infami illo voluptatum cœno immerſi, multis alijs ſeſe negocijs implicare, ſtultum eſſe duxerunt. Ad quartum inſtituti humani genus divitias, pergimus. Non poſſunt autem nobis & olim & nunc deeſſe exempla, eorum, qui hiſce comportandis ſtuduerunt. Apud veteres Tyrus & Sidon, maritimarum urbium celeberrimæ, hodierni ſeculi pulchrius forte exemplum præſtabunt Batavi, de quibus Poëta quidam minime obſcurus & ipſe in Batavis natus, ita canit:

——— Trux ventilet ignes
Tiſiphone, quatiatque ſuos irata colubros,
Provehimur, quo lucra vocant &c.

Ex his igitur apparet, quam diverſa ſint humanæ vitæ inſtituta, dum alij hoc, alij aliud quid ſectantur.

IV. Illud etiam ſciendum eſt, & ex prioribus fit manifeſtum, multos in ſcopo ipſo aberraſſe, neque enim præter unicum illum & verum ſcopum alius quiſquam rectus dabitur. Qui itaque aliud quid, quam veram virtutem ſpectarunt, in ipſo ſtatim limine aberrarunt. Multi in ſcopo quidem errarunt, in medijs putem non item. Nonnullos etiam, & in ſcopo & medijs ipſis aberraſſe, certum eſt, & notat hoc peregregie *Ariſtoteles l. 7. Polit. c. 13.* ubi ita; *interdum*, inquit, *ſcopus quidem propoſitus eſt rectus, atque honeſtus, ſed in agendo ab eo aberrant; interdum contra, ea quidem*

omnia, quæ ad finem pertinent aſſequuntur, ſed finem ſibi propoſuerunt malum ac pravum, aliquando ab utroque longe aberrant, veluti in arte medendi, nam neq; quale eſſe oporteat corpus ſanum, recte interdum judicant, neq; ad finem ſibi propoſitum accommodata efficientia nanciſcuntur, in artibus autem & ſcientiis, hæc utraque tenenda ſunt, finis & actiones, ſeu effectiones ad finem, conferentes, & rurſus *l. 2. Polit. c. 9.* ubi Lacedæmoniorum & Cretum Remp. examinat. Utrumque autem malum eſſe, & cum aliquo Reip. damno conjunctum, nemo ut exiſtimo, in dubium vocabit.

V. Hiſce ita veluti præmiſſis, nunc illud demum, quod noſtri eſt inſtituti, agemus, & quid Majores noſtri ante tempora Carolina, cum nondum Germaniæ corpus in unum coaluiſſet, propoſitum ſibi habuerint, videbimus. Et quidem voluptatem, ut ab hac initium faciamus, minime eos ſectatos fuiſſe, tùm ex infantili educatione, ſatis quidem dura, tum etiam aſſiduis & indefeſſis ipſorum laboribus, præſentia animi in ſubeundis & exſuperandis periculis, imo toleranda morte ipſa ſatis elucet. Teſtatur id diſerte Tacitus in his verbis, cum ita inquit: *Dominum & ſervum nullis educationis deliciis dignoſcas, inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos, virtus dignoſcat.* Quod longe aliter fiebat apud Romanos, ſequioris ævi: hi enim liberos ſuos molliter & delicate educabant, nec tam ad bellicos labores perferendos, quam ad omnis generis vitia & laſciviam aſſvefaciebant, uti *Horatius* queritur *l. 3. Carm. od 6.* Dum autem adeo duriter liberos ſuos educarint, hinc videmus pro ſcopo voluptatem eos non habuiſſe. Nec minimum illud eſſe argumentum reor, quod ab habitu corporum deſumitur. Germanos enim noſtros, olim quidem (nunc etenim longe aliter ſeſe res habet) omnes, Europæi, imo totius fere terrarum orbis gentes ac nati-

ones

ones, corporum proceritate, compacta membrorum firmitate exſuperaſſe certum eſt. Teſtantur id veterum ſcriptorum monumenta, quæ omnia hic apponere, ſupervacaneum foret, cum cuivis hæc ſatis ſint obvia, ipſe etiam Tacitus magna illis corpora tribuat. Vnde autem tanta corporum proceritas, unde firmum illud membrorum robur, niſi è perpetuis exercitijs bellicis, educatione dura, tenui & parabili victus ratione, qua contentos Germanos fuiſſe, Tacitus his verbis teſtatur: *Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum: ſine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem.* Cum autem hodierni Germani ab hoc inſtituto longius indies abeant, & in vita dilicatiores agant, neque ijsdem exercitijs utantur, hinc adeo fit, ut habitus corporum veteri illi adeo diſſimilis reddatur, uti notat Ampliſſimus Dn. Præſes *in tractatu quem de habitu corporum Germ. conſcripſit.* Verum ſcilicet illud eſt Quinctiliani: *educatio mollis & animi & coporis nervos debilitat, ac frangit.*

VI. Sed progrediamur ad divitias, quas non tam magni eos feciſſe, quam potius contempſiſſe certum eſt. Apparet etiam illud ex Tacito noſtro, ubi inter alia, *argentum,* inquit, *atq; aurum propitij an irati Dei negaverint, dubito.* Quæ verba, modo recte conſiderentur, id quod volumus præ ſe ferunt, ubi enim argenti atque auri uſus aut plane nullus, aut perexiguus eſt, ibi non poſſunt aliquo in precio eſſe divitiæ; quia reliquæ opes ferme omnes nummi cauſa ambiuntur. Hinc Lacedæmoniorum Legislator *Lycurgus*, cum cives ſuos à cupiditate diteſcendi quam maxime alienos vellet, uſum nummi plane prohibuit, quod teſtatur *Juſtinus l. 3. c. 2.* hic verbis; *Emi*, inquit, *ſingula non pecunia, ſed compenſatione mercium juſſit, auri argentique uſum velut omnium ſcelerum materiam ſuſtulit.* Poſtea tamen ferream

ream pecuniam ijs conceſſit, quod ipſum rectene an ſecus fecerit, hujus loci ratio non exigit ut inquiram. Dicit porro idem Tacitus, quoſdam Germanos, proximos ripæ Rheni aut Danubij, ob uſum duntaxat commerciorum, quæ illis cum Romanis erant, pecuniam in precio habere, interiores vero i. e. à ripis his remotiores, quibusque adeo cum Romanis nihil negocij intercedebat, ſimplicius & antiquius permutatione mercium uti. Et hinc clarius pateſcit, qua fini pecuniam in precio habere cœperint, nimirum ut ſibi neceſſaria quæq; ab alijs poſſent parare, quando Romani permutationem hanc mercium non admittebant. Nummo autem iſti, quo uſi fuerunt, quæ nota fuerit impreſſa, parum adhuc conſtat, noſter Tacitus ita, *pecuniam*, inquit, *probant veterem & diu notam, Serratos Bigatosq;.* Qui locus mirum in modum hactenus exercuit Critricorum ſcholam, quidam ita explicant, Serratos, quibus ſerra; bigatos, quibus biga eſt pro ſigno: Lipſius ſerratos ita interpretatur, qui ad modum ſerræ ſunt inciſi, Bigatos autem, quid ſit, non explicat, merito tamen locus mendo laborare doctiſſimis quibusque videtur. Illud denique certiſſimum eſt, eos uſque adeo contempſiſſe divitias, ut argentea vaſa legatis & Principibus eorum muneri data, teſte ipſo Tacito, non in alia vilitate habuerint, quam quæ humo finguntur. A diteſcendi itaque libidine eos etiam alieniſſimos fuiſſe, nemo non videt.

VII. Verum enim vero, cum omnis divitiarum natura ſic ſe habeat, ut aut uſui & neceſſitudini humanæ, aut elegantiæ, aut denique luxui inſerviant, probe hoc ipſum obſervandum eſt, & videndum, quænam ſint quærendæ, & quouſquè civibus in bene conſtituta aliqua Rep. diteſcere liceat. Lycurgum n. Lacedæmoniorum legislatorem certum aliquem terminum ſuis civibus poſuiſſe, ultra quem

diviti-

divitias augere non permittebatur, ex veterum monumentis conſtat. Quæ uſui & neceſſitudini humanæ conducunt, omnino non poſſunt abeſſe, hiſce enim qui carent, vere miſeri ſunt appellandi, ut ut contrarium Stoicorum turba aſſerere non dubitet, idque ipſum, ut Perſius ait:

braccatis illita Medis
Porticus occentet.

Hæ igitur merito cuilibet homini, & omni quidem ſtudio ſunt acquirendæ, & has ſolas majores noſtri, reliquis omnibus inſuper habitis ſpectarunt, quippe qui tantum ea, quæ ad victum & amictum ſunt neceſſaria, curarunt. Præterea quæ ad elegantiam faciunt, ijs ſiquis careat, non quidem ſtatim eſt miſer, attamen ab omni parte felix dici nequit, quia aliquod felicitatis hujus complementum (ut ita loquar) vocari merentur. Quocirca ad ejus, qui in digniore præ reliquis fortunæ gradu poſitus eſt, aut amplo aliquo munere fungitur, elegantiam, plus requiritur, quam qui minori honore gaudet. Nec illud ſicco pede, (quod ajunt) prætereundum eſt, opes haſce ad bene vivere non parum prodeſſe, proinde huc uſque civibus in qualibet Rep. viventibus diteſcere licebit. At vero, quod ſuperfluas illas, & ſoli tantum luxui accommodatas attinet divitias, è re fore minime putandum eſt, ut hiſce corradendis homines occupentur. Ex nimia enim divitiarum abundantia, enaſcitur, uti id ex prioribus colligi poteſt, luxus, è luxu porro omnis generis vitia promanant, quæ civitatem tandem plane effœminant, & emolliunt. Teſtis eſt Romana Reſp., quæ mundo ſubacto nimijs opibus luxurians ad peſſima quæque vitia ſeſe inclinare cœpit, quod graviſſimè conqueruntur & deplorant prudentiſſimi ſcriptores. Nobis nunc pro inſtituti ratione ſufficiat unicum tantum adduxiſſe teſtimonium, quod legitur apud *Lucanum l. 1. de bello Pharſ.* & ita habet.

Namq; ut opes nimias, mundo, fortuna, ſubacto,
Intulit, & rebus mores ceſſere ſecundis,
Prædaque, & hoſtiles luxum ſvaſere rapinæ
Non auro tertiſve modus, menſasque priores
Aſpernata fames, cultus geſtare decoros
Vix nuribus, rapuere mares, fœcunda virorum
Paupertas fugitur, totoque arceſſitur orbe
Quo gens quæque perit.

Teſtis etiam eſt hiſtoriæ parens *Herodotus l, 1. p. 29.* Perſas ante devictos à ſe Lydios non fuiſſe luxui aut ignaviæ deditos, quemadmodum poſtea, verba ejus hæc ſunt: Πέρσῃσι πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν. Erant ſcilicet Lydij natura ad voluptatem & luxum proni, horum opes & divitias cum nacti eſſent Perſæ, à priſtino illo & duro vitæ genere (quo antea uſos fuiſſe eos, Cteſiæ excerpta teſtantur) ad mollius & delicatius paulatim deflexerunt. Eſt etiam porro nimia hæc, & veſana opum cupido, Democratijs cum primis valde noxia, quas Ariſtoteles mutari ſœpius, ait, ſiquidem populus rebus acquirendis intentus Reip. negocia parum curet, eaque aut paucos aut unum aliquem paullatim ad ſe pertrahere patiatur.

IIX. Verum ne juſto diutius, hiſce immoremur, ad tertium illum ſcopum, ſeu vitæ humanæ genus, quod veram virtutem ſibi habet propoſitam, pergamus. Hanc autem Majores noſtros, ut pote barbaros non quæſiviſſe, vel exinde manifeſtum eſt, quia ſcopum hunc verum & optimum vel plane ignorarunt, vel ſaltem leviter cognitam habuerunt. Reſtat igitur ut potentiam bellicam eos intendiſſe dicamus, quod ſane verum eſſe deprehendimus, ſiquidem omnia ipſorum inſtituta & mores, quæ huc unice directa fuere, intimus aliquanto introſpiciamus. Et hac quidem in parte, cum ipſo Romanæ, laconicæ & Athenienſis Rerump. ſcopo, Reſp. Germanica convenit.

IX. Ex his igitur allatis non poterit non recte rem intelligentibus illico patere, in ſcopo, adeoque ipſo ſtatim limine Majores noſtros aberraſſe. Quod ſane tam barbaræ & incultæ genti minus erit imputandum: aut vitio vertendum, cum ipſi etiam Græci, qui omnes alias nationes & populos, humanitate, ſapientia, & morum cultu anteibant, alium finem non habuerint, quemadmodum etiam id ex hiſtoria Græca ſatis dilucide perſpici datur. Proinde hoc ipſum nulli mirari demus, Germanos in tanta morum feritate, aciem mentis ulterius extendere, & ad nobilius & magis optatum vitæ genus eniti non potuiſſe. Nunc etiam media, quæ ad ſcopum hunc obtinendum faciunt, qualia & an ſatis idonea fini huic impetrando fuerint, diſpiciamus. Audivimus enim ſupra Ariſtotelem noſtrum dicentem, quosdam in ſcopo quidem errare, in ipſis autem mediis, quæ ſcopo huic conducunt, non item.

X. Hæc proinde hactenus de variis varium gentium ſcopis, adeoque majorum noſtrorum vitæ genere, dixiſſe ſufficiat. Nunc, quod vere eſt hujus loci, in Germanorum noſtrorum vitam & res geſtas accuratius aliquanto inquiramus, & cum ſcopum ipſorum ſatis noverimus, media quoque ad ſcopum hunc facientia examinemus, ut quantum Reip. ea conduxerint, necne, eo rectius appareat, deinde etiam quædam de armatura Germanica, & inſtitutis bellicis adjiciamus; ſequemur autem in omnibus hiſce (uti hactenus cœpimus) filum & ductum Cornelij Noſtri Taciti, quo uſus eſt in deſcriptione veterum Germaniæ armorum. Non poſſumus autem, meo quidem, ut ut tenui judicio, rectius hac in re progredi, quam ſi ſingulos ætatis gradus ob oculos ponamus, & quid cuivis ætati competat, quibus rebus aſſveſieri debeat, necne, recte ponderemus exinde enim clarius elucebit, cum à teneris aſſve-

ſcere adeo multum ſit, anne etiam ita inſtituerint actiones ſuas, majores noſtri, ut ſcopum hunc aſſequi potuerint. Recte? *Ariſtoteles l. 7. Polit. cap. 17.* ubi de educatione infantili agit, lacte infantes ali debere oſtendit, quia cibus iſte, ut ille inquit, ὅτι τροφὴ μάλιστα τοῖς σώμασιν οἰκεῖα, aut ut Hippocrates *l. 16* de uſu partium ait, ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς τῷ αἵματι. Quod ſi ita eſt, ut certe aliter ſeſe habere non poteſt, ipſa quodammodo natura, hunc præ aliis cibum commendare nobis videtur. Dicit porro Ariſtot. l. c. etiam omnes bellicoſas gentes & nationes quæ habitum militarem ſibi acquirere voluerint, hoc ipſum obſervaſſe. Et quidem, apud maiores noſtros ut *Tacitus* ait: *Sua quemque mater uberibus alit nec ancillis aut nutricibus delegantur.* Quem morem, ſi quem alium, ſatis laudare nequeunt moderni ſcriptores. Et ſane non tantum olim apud Romanos & Græcos longe aliter ſeſe res habuit, ſed & hodierno maxime tempore, mos ille pravus & perverſus Germaniam noſtram invaſit, & uſque adeo jam invaluit, ut delicatiores fœmellæ pene opprobrij loco habeant, uberibus ſuis, infantem alere. Ex qua re quid mali oriatur, politiores quam optime judicabunt. Reprehendit jam olim peſſimum hunc morem *graviſſimus Autor Plutarchus*, in aureo ſane libello, quem περὶ παίδων ἀγωγῆς conſcripſit, ubi multas adducit cauſas quibus id fieri debere negat; videatur etiam omnino hac de re longe elegantiſſima Favarini Philoſophi diſſertatio, reſervata nobis *ab Agellio Noct. Attic. l. 12. cap. 1.* ubi multa in hanc rem legi poſſunt. Sed hiſce diutius inhærere noſtri non eſt inſtituti, quippe qui ὡς ἐν παρόδῳ, & facem prælucente Tacito noſtro, hoc duntaxat tangimus. Et ſane uſque adeoque hunc cibum majores noſtri ſemper amarunt, ut etiam adulti maximam partem lacte veſci fuerint ſóliti. *Agriculturæ non ſtudent*, verba ſunt Caij Cæſa-

ris,

ris, l. 6. de bello Gallico *majorq; pars victus eorum in lacte & caſeo conſiſtit*. Et rurſus l. 4. ejuſd. belli ſic ait: *Neque multum frumento, ſed maximam partem lacte atque pecore vivunt: multumq; ſunt invenationibus.* Quibus Iulij verbis noſter quoque Cornelius adſtipulatur. *Cibi*, inquit, *ſimplices, agreſtia poma recens fera, lac concretum.* Fecerunt & hoc aliæ gentes & nationes bellicoſæ, ut Scythæ, Geloni, qui lacte eoque equino victitarunt. Cum igitur cibus iſte quam maxime bellicis laboribus deditis, pronunciante ipſo Ariſtotele noſtro, adeo conducat, & probe hoc ipſum obſervarint majores noſtri, hinc adeo videmus, recte eos hac quidem in parte ſcopo ſuo conſuluiſſe.

XI. Præterea quoque frigoribus tolerandis pueros aſſveſieri debere recte cenſet Ariſtot. l. c. his verbis: Συμφέρει δὲ εὐθὺς καὶ πρὸς τὰ ψύχη συνεθίζειν ἐκ μικρῶν παίδων: τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς ὑγίειαν, καὶ πρὸς πολεμικὰς πράξεις εὐχρηστότατον. Διὸ παρὰ πολλοῖς ἐστὶ τῶν βαρβάρων ἔθος, τοῖς μὲν εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν τὰ γιγνόμενα ψυχρότατον, τοῖς δὲ, σκέπασμα μικρὸν ἀμπισχεῖν: οἷον, Κελτοῖς. Πάντα γὰρ ὅσα δυνατὸν ἐθίζειν, εὐθὺς ἀρχομένων βέλτιον μὲν ἐθίζειν. Ex quibus multo elegantiſſimis Ariſtot. noſtri verborum oraculis colligimus, à teneris pueros duriciei & frigoribus aſſvefaciendos eſſe, ne ſcilicet fiant molles & delicatuli. Et ſane frigoris tolerantiam cordatiſſimi Autores in militibus & belli ducibus æque ac alias virtutes requirunt. Claudianus 3. Conſulatu Honorium laudat, eo quod edoctus fuerit:

Frigora ſæva pati, gravibus non cedere nimbis,
E galea potare nives &c.

Et rurſus in divino illo carmine, quo Stiliconis laudes perſequitur, ſic elegantiſſime canit l. 1.

——— Quoties ſub pellibus egit
Edonas hyemes & tardi flabra Bootæ

Sub dio Rhiphæa tulit, cumque igne propinquo
Frigora vix ferrent alij, tunc triſte rigentem
Danubium calcabat eques, nivibusque profundum
Scandebat criſtatus Anthon, lateque coruſco
Curvatas glacie ſylvas umbone ruebat.

Cum itaque hanc virtutem adeo extollant nobiliſſimi quique ſcriptores, quod multis præterea exemplis clarum fieri poterat, hinc non parum bellicis rebus eam conducere merito ſtatuimus, quod etiam Ariſtoteles h. l. fatetur. Quapropter Poëtæ Martem bellorum Deum adhuc tenerum plantas frigidiſſimo Thraciæ fluvio, Strymone, abluiſſe fabulantur, quare nihil aliud indigitare voluerunt ſapientiſſimi Mortales, quam militem frigoribus exſuperandis aptum eſſe debere. Hoc autem cum bene advertiſſent Majores noſtri, non mirum eſt, à teneris (uti Græci ajunt) unguiculis eos id operam dediſſe teſte Tacito & aliis, *ut frigora & inediam ferre* poſſent. Non autem hæc frigoris exſuperantia tantum virtuti bellicæ (ut Ariſtot. recte monet,) ſed & acquirendo & tuendo corporis robori, ac ſanitati cumprimis conducit, & vero ad munia quævis militaria dextere exſequenda, corporis robur haud parum proficere, omnium pene calculo firmatum eſt. Hac itaque etiam in parte bene rebus ſuis proſpexerunt, & egregiam laudem ſunt promeriti Majores noſtri.

XII. Recenſet autem Ariſt. noſter duos potiſſimum modos, quibus hoc fieri conſueverit. Dicit autem quosdam Barbaros, quos ille Celtas vocat, nos merito cum doctiſſimo Piccarto, Majores noſtros, præſertim Rheno proximos fuiſſe conjicimus, recens natos infantes εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν ψυχρὸν. *Claud. 2. in Ruff. ſic canit.*

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Id etiam addendum puto, duabus maxime de cauſis id eos

feciſſe,

feciſſe, quoniam ſcilicet primo exiſtimabant, ſe hoc modo explorare poſſe, anne etiam ex legitimo conjugio natus ille infans foret. Julianus Imperator in Epiſt. ad Antiochum Miſopogona: *Spurij,* inquit, *cum primum nati ſunt, fluminibus ſuperponuntur, ac ſpurios quidem mergi, legitimos aquis innatare ferunt. Vnde non ineleganter* Nonnus in Dionyſiacis Rhenum vocat *ἐλεγχίγαμον.* Nec defuere, monente Lipſio, qui Rhenum den Rhein/ quaſi purgatorem ſunt interpretati, quod pura conjugia indicaret. Altera porro infantes fluvio mergendi cauſa hæc erat, ut ſtatim in ipſo vitæ limine (uti ſic dicam) duriciei & frigoribus natos ſuos aſſveſcerent. Quæ res & ad valetudinem multum prodeſt, & ad munera militaria, ut etiam antea diximus, aliasque vitæ neceſſitates commode obeundas & ferendas. Et hæc de primo quidem modo dicta ſic ſufficiant. Alter porro modus eſt, *σκέπασμα μικρὸν ἀμπεχεῖν*, exiguum recenter natis inducere amiculum, tantum ut paullum frigora ferre addiſcant. Quod majores noſtri non tantum in lucem modo editis, ſed & adultis promiſcue omnibus, nullo habito ſexus aut ætatis diſcrimine fecerunt. Philippus Cluverius, vir alias undiquaque doctiſſimus, & rerum Germanicarum indagator ſollertiſſimus, in Antiqua ſua Germania, conatur nobis perſuadere, majores noſtros pleroſque nudis inceſſiſſe corporibus, & ita quoque depingi eos curavit, quod ſane, (pace ſummi Viri dixerim) eſt contra omnium antiquorum teſtimonia, qui aliquem ijs, quamvis perquam æſtivum tribuunt amictum. Et ſane adverſus aſperitatem cœli, & frigidi Iovis injuriam ſatis muniti eſſe non potuiſſent, ſiquidem omnino intecti fuiſſent. Tenui itaque veſtitu induti fuerunt, & teſtis hujus rei locupletiſſimus inter alios eſt, *Cornel. noſter, qui ita capite 17. de moribus Germ. ait: Tegumen omnibus ſagum fibula,*

aut

aut ſi deſit, ſpina conſertum, cætera intecti, Etiam ferarum pellibus inveſtitu uſi fuerunt, teſte eodem Tacito, cum quo *Iulius Cæſar l. 6. de bello Gallico* conſentit: *Pellibus*, inquit, *aut parvis rhenorum tegumentis utuntur, magna corporis parte nuda.* Et rurſus l. 4. ejuſd. belli hæc verba habentur: *In eam ſe conſvetudinem adduxerunt, ut locis frigidiſſimis, neque veſtitus præter pelles habeant quicquam (quarum propter exiguitatem, magna eſt corporis pars aperta) & laventur in fluminibus. Nec alius* (verba ſunt Cornelij noſtri) *fæminis quam viris habitus, niſi quod fæminæ ſæpius lineis amictibus velantur, eosq; purpura variant, partemq; veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nuda bracchia ac lacertos, ſed & proxima pars pectoris patet.* Magna igitur ex parte nudati fuerunt tam viri quam fœminæ. Fecerunt itidem hoc olim multæ aliæ gentes, bellicis laboribus deditæ, quas omnes hic recenſere, pretium operæ non videtur. Eſt vero egregia militis virtus, frigoribus & horridæ tempeſtati, ſi quando neceſſitas exigat non cedere; probe hoc olim advertiſſe videtur fulmen illud Mavortis, Hannibal, qui milites ſos à meridie & ſole venientes, adeoque frigorum impatientes, antequam horribile illud ad Trebiam proelium cum Romanis aggrederetur, callido artificio adverſus frigus perferendum munivit. Sic enim Lucius Florus, Romanæ hiſtoriæ Epitomator longe elegantiſſimus & veraciſſimus: *Tunc calidiſſimi*, inquit *hoſtes frigidum & nivalem nacti diem, quum ſe ignibus prius, oleoq; foviſſent, (horribile dictu) homines à meridie & Sole venientes, noſtra nos hyeme vicerunt.* Nec tantum ad frigus tolerandum facit, nudato ita corpore incedere, ſed etiam robori corporis, & compactæ membrorum firmitati haud parum conducit, non autem ſolum frigus corpora reddit compactiora, ſed etiam ipſe Sol, quorum corpora radiis ſuis penetrat, eorum oſſa duriora & magis

ſolida

ſolida reddit, itaque duplex inde mommodum ſuboritur. Narrat *hiſtoriæ parens Herodotus in Thaliâ c. 12.* de Perſis & Ægyptijs, hanc miratu dignam hiſtoriam. Cum Cambyſes Rex Perſarum Ægyptijs bellum feciſſet, & cum illis acie decertaſſet, eorum, qui ab utrâque parte ceciderant, oſſa, ſoliditate & duritie adeò differebant, ut Perſarum quidam capita ad minimum digiti impulſum diſſilirent: Ægyptiorum vero nec ipſo lapidis ictu perfringerentur. Cujus rei cauſam Autor hanc allegat, quod Ægyptij ſemper nudato ad Solem capite inceſſerint, Perſæ vero pileos geſtarint, ipſa Herodoti verba huc apponi merentur, quæ ita habent: *Αἱ μὲν τῶν Περσέων κεφαλαὶ εἰσὶ ἀσθενέες. οὕτω, ὥστε, εἰ θέλεις ψήφῳ μούνῃ βαλέειν διατετρανέεις. Αἱ δὲ τῶν Αἰγυπτίων, οὕτω δή τι ἰσχυραὶ, ὡς μόγις ἂν λίθῳ παίσας διαῤῥήξειας. Αἴτιον δὲ τούτου τόδε ἔλεγον (καὶ ἐμέ γ' εὐπετέως ἔπειθον) ὅτι Αἰγύπτιοι μὲν, αὐτίκα ἀπὸ παιδίων ἀρξάμενοι ξυρεῦνται τὰς κεφαλὰς καὶ πρὸς τὸν ἥλιον παχύνεται τὸ ὀστέον. Τούτοισι μὲν δὴ τοῦτο ἐστὶ αἴτιον ἰσχυρὰς φορέειν τὰς κεφαλάς. Τοῖσι δὲ Πέρσῃσι ὅτι ἀσθενέας φορέουσι, αἴτιον τόδε σκιητροφέουσι ἐξ ἀρχῆς, πίλους τιάρας φορέοντες.* Denique ſi ita tenui veſte quis amiciatur, tum liberius excreſcit, & ad juſtam magnitudinem facilius pervenit. Hinc adeo elici poteſt, cum tot tantaque commoda hanc nuditatem commendent, recte feciſſe majores noſtros, quod ita tenuiter fuerint veſtiti.

XIII. Illud in noſtris Majoribus meritò quis reprehendere poſſit, quod quemadmodum frigora & inediam tolerare potuerint, ita ad ſitim æſtumque patiendum indociles fuerint. Quæ ſane non minima virtutis militaris laus habetur, & à doctiſſimis quibusque ſcriptoribus mirum in modum tantum non in cœlum extollitur. Peregregijs idipſum verſiculis in ante laudato Heroë *commendat Silius Italicus l. 1. de. bello Pun. ſecundo*, qui ita habent:

C *Nec*

Nec pulvere feſſum
Agminis, ardenti labefecit Sirius aſtro,
Flammiferis tellus radiis cum exuſta dehiſcit,
Candentiq́ globo medius coquit æthera fervor,
Fæmineum putat inventa jacuiſſe ſub umbra
Exercetque ſitim, & ſpectato fonte recedit.

Quocirca quamvis hac in parte non immerito vapulent Germani noſtri, attamen aliquam mihi quodammodo excuſationem meriti videntur, quippe cum plerique frigido ſub Iove poſiti, adeoque perferendo æſtui tantopere non illaborarint. Germaniam enim noſtram, reſpectu quidem Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, maxime verſus Arctum ſpectare, neminem poterit præterire, quapropter bene Tacitus, apud eos *plurimum hyemem occupare*, ait. Quod ſitis impatientiam attinet, eos cum omnibus aliis gentibus ac nationibus bellicoſis hoc vitium commune habuiſſe, adeoque minorem hujus rei culpam in eos redundare conſtat.

XIV. Et hactenus quidem ad ductum Ariſt. noſtri quem in omnibus merito nobis proponimus, majorum noſtrorum infantiam contemplati ſumus, eamque ſcopo ipſorum ſatis accommodatam fuiſſe intelleximus. Quod pueritiam & reliquos adoleſcentiæ annos attinet non temere legimus, eos ullis exercitijs fuiſſe imbutos, quod tamen longe aliter apud Romanos & Græcos fiebat, ibi enim pueri, adoleſcentes, literis, Muſicæ, palæſtræ, operam dabant. Unde & Terentianus ille Parmeno in Eunucho ſic ait:

Fac periculum in literis
Fac in palæſtra, in Muſicis, quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem.

Quamquam Romani non tam muſicam amarunt quam potius contempſerunt, & gravi viro indignam judicarunt. Et vero refertur de quodam Romano Imperatore, ſeu duce bel-

ce bellico, cũ filium eleganter admodũ cantantẽ audiviſſet, in hæc verba prorupiſſe : *Nonne te pudet, quod tam ſcite canas.* Attamen reliqua illa exercitia cum Græcis pleraque communia habuerunt. Majores noſtri hiſce gymnaſticis non fuere dediti, nulla apud eos palæſtra, nulla certamina Olympiaca, nullus campus Martius. Et ſane non tam exercitio corporis vacarunt adoleſcentes Germanici, quam ſervilibus inſuper operibus adhibiti fuerunt. Diſerte hac de re Tacitus : *Dominum,* inquit, *& ſervum, nullis educationis deliciis dignoſcas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat.* Quem morem laudaverit quis an vero atro potius carbone dignum judicarit equidem primo quidem intuitu haud parum ambigi poterat. Romanis & Græcis hoc olim in more poſitum non fuiſſe antea probavimus; habemus itaque hic diverſa diverſarum gentium attamen idem pro ſcopo habentium inſtituta. Romani enim & Græci, qui nullum alium, quam Majores noſtri ſcopum agnoverunt, cum Iuventutem ſuam bellis quam maxime aptam cuperent, nec melius & accommodatius remedium huic rei invenirent alterum, illam palæſtræ operam dare, in luctando, currendo, & hujusmodi exercitijs excellere voluerunt, ut ita paullatim periculis & laboribus bellicis aſſveſcerent, quia exercitia hæc & acquirendo corporis robori, & virtuti militari conducere ſunt arbitrati. Et ſane egregie hoc ipſum commendat *Ariſt. l. 8. Pol. c. 4.* ſi quidem cum aliquo modo fiat, & juſtos limites non excedat, reprehendit enim Lacedæmonios, quod nimis multum heic rei tribuerint, adeoque cives ſuos, ut ille ait, θηριώδεις fecerint. Maxime etiam hæc exercitia ita debent inſtitui, ne corporibus obſint & creſcendi vigorem impediant, quod etiam ipſe *Ariſtot. l. c.* monet.

Majoribus noſtris nullâ ejusmodi exercitiorum genera fuere cognita, ideoq; ut illi haberent, quibus natos ſuos futuris laboribus & periculis bellicit aſveſcerent, hoc inſtituto uſi fuerunt, ut ſcilicet pueri & adoleſcentes, à teneris duriciei & patientiæ ſtuderent; & ita nullum deinceps diſcrimen ſua virtute majus æſtimarent Qua fini etiam Lacedæmonij, illos, qui nondum ex ephebis exceſſerant, ad aram Leucophrydis Dianæ, quæ vocabatur, deductos, duriſſimis verberibus afficiebant, nec pauſam hujus rei faciebant, priuſquam totum corpus ſanguine paſſim nataret, adeo quidem ut multi præ acerbiſſimo dolore exſpirarent. Qui tamen mos multis hodie, & quidem merito, crudelitatis nomine accuſatur, & huic utique longe præfero illud majorum noſtrorum inſtitutum, quippe qui ἐκ προσαγωγῆς, uti *Ariſtot. l. 7. Polit. cap. 17.* ait, paullatim pueros ſuos dura pati docuerunt. Et profecto ſi quidem hanc ipſam antiquorum Germanorum educationem cum altera illa Romanorum & Græcorum conferas, ſimul etiam utrumque ſcopum probe conſideres, non poteris non primas huic partes concedere. Hæc enim Germanorum effecit, ut nulli vitæ periculo ſeſe ſubduxerint nullum â ſe diſcrimen eſſe alienum putarint, qua in re egregie finem ſuum ſunt aſſecuti. An id etiam Romanorum & Græcorum palæſtra præſtiterit, aut præſtare potuerit, nunc non diſputo. Certè unicus Thebanæ rei Atlas, & ſummus belli Dux Epaminondas apud Nepotem cives ſuos ſic alloquitur. *Si principes Græciæ*, inquit, *eſſe vultis, caſtris vobis utendum eſt non palæſtra.* Literarum & Muſices ſtudium data opera jam prætermitto, neque enim ad ſcopum illorum obtinendum hoc quicquam fecit. Cum literæ potius ſint artes pacis ac proinde in bello aut nihil aut certe parum valeant. Adde quod majores noſtri, ut-

pote

pote Barbari, literarum ſecreta plane ignorarint nec lege-re quidem aut ſcribere potuerint.

XV. Quamvis itaque hac palæſtra, & hiſce ludicris exercitijs, non fuere ad res bellicas præparati, non tamen alia illis media defuerunt; quibus jam Iuvenes & armis inſtructos melius exercerent. Audiemus enim ex Tacito noſtro, Principes Iuventutis Germanicæ, ſemper aliquo delecto Iuvenum globo fuiſſe cinctos, qui inter ſeſe de viutute & primo apud principem ſuum loco decertarent: ita enim Tacitus: *nec rubor*, inquit, *inter comites adſpici: Gradus quin etiam & ipſe comitatus habet, judicio ejus, quem ſequuntur. Magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus.* Imo quod magis adhuc mirere, ipſi principes inter ſeſe certarunt, uter alterum numero acerrimorum comitum ſuperaret, *quod fuit in pace decus, in bello præſidium, Maxime enim hi legationibus adhibiti fuerunt, & ipſa plerumq; fama bella profligarunt.* Et hoc mirum in modum excitavit ardorem animorum juvenilium, & virtutem bellicam. In proelio comites pro principe ſuo certarunt, ipſi Principes virtute vinci in turpiſſimis habuerunt, ideoque & inter ſe veluti, & cum hoſte decertarunt. Verum ſcilicet illud eſt Paterculi dictum *l. 1. c. ult.* ubi: *Alit*, inquit, *æmulatio ingenia, & nunc invidia nunc admiratio incitationem accendit.* Hæc autem omnia egregie ipſorum ſcopo reſpondere exinde manifeſtum eſt. Vſque autem adeo quietis impatientes fuerunt Iuvenes illi, ut *ſi quando civitas illa, in qua orti eſſent, longa pace & ocio torperet, ultro eas nationes, quæ tum bella gerebant, peterent.* Fecerunt autem hoc ideo, ut in perpetuo exercitio bellico permanerent, nec domi longo ocio victi deſides fierent. Illud cum primis æqua recti judicij lance perpendi debet, an ſcilicet hoc ex uſu iſtius Reip., cujus erant Iu-

venes hi, fuerit nec ne, res enim periculo carere mihi non videtur. Quoniam autem in omni beata Rep. illud magnopere cavendum eſt, ne cives fiant deſides & ignavi, ſed ut ſemper aliquid agant, in illa certe Rep., quæ in ſtudio bellico verſatur, quam maxime hoc præcaveri debet, deſidia enim uti omni ſocietati, ita præ reliquis, bellicis rebus deditæ obeſt:

Ocium Reges prius & beatas
Perdidit urbes.

Omni itaque conatu hoc agendum eſt, ut civibus torpor ille excutiatur. Ponendum quoque eſt, ad ſtudia bellica inſtitui & idoneum reddi neminem, niſi in ipſa militia, poſſe: neceſſum itaque erit, ut in aciem procedat, ibique ſeſe in armis exerceat. Hoc ita firmiter poſito, ab altera tamen parte periculum eſt, ne Iuvenes illi; ſiquidem pro rata ipſorum voluntate cuivis operam ſuam collocent, Reip. eripiantur, & ita quemadmodum olim Perides ajebat, pulcherrimum totius anni tempus, Ver ſcilicet, de mundo tollatur. Id ut evitetur magna certe cautela opus erit, neque ex uſu fore videtur, ut Iuvenibus iſtis liberrimum hujus rei arbitrium permittatur, ſed ut publica, iſtius civitatis, cujus ſunt cives, autoritate militent, debent itaque nomina ſua apud Magiſtratum, antequam in militiam proficiſcantur, profiteri. Quod præceptum hodierno quoque tempore cum primis egregie obſervant Helvetij, qui tranquillatis in patria rebus, operam ſuam promiſcue & Hiſpaniæ & Galliæ Regibus collocant, nec tamen, niſi autoritate publica armati ſtipendia faciunt, haud enim unquam licitum eſt in Helvetia, aut Hiſpano citra hanc autoritatem publicam militem legere, aut Helvetio, operam ſuam abſque hac locare. Hinc adeo fit, ut neceſſitate aliqua ingruente, Helvetijs nunquam exer-

citatus

citatur deſit miles, quippe, cum tempus poſtulat, militem ſuum ipſi revocare poſſunt, Anne autem Majores noſtri aliqua hac in re cautela uſi fuerint, nec ne, in proclivi non eſt affirmare, illud tamen aſſerere non dubitamus; Iuvenes illos non intellecta principis ſui voluntate, operam ſuam peregrinis non addixiſſe, quod etiam ſufficere potuit.

XVI. Neque vero etiam illum morem ſilentio prætereundum eſſe puto, quo uſi fuerunt in armandis Iuvenibus illis, non licuit enim cuiquam Iuveni ingenuo pro lubitu ſuo arma capere. Innuit id etiam exercitij hujus noſtri prora & puppis *Corn. Tacit. c. 13.* cum ita inquit. *Arma ſumere, non ante cuiquam moris, quam civitas ſuffecturum probaverit, tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater vel propinquus ſcuto frameaq; Iuvenem ornant, hæc apud illos toga, hic primus Iuventæ honos ante hoc domus pars videntur, mox Reipubl.* Quod perfecto inſtitutum ſummis ego laudibus extollendum puto, multum enim ad virtutem bellicam conſequendam idipſum profuiſſe arbitror, quia civitas non ante quemquam armis induebat, quam ſe tanto honore dignum geſſiſſet, & virtute mereri videretur. Apud Lacedæmonios non ante juventus arma accipiebat, quàm militatũ iret, & quod apud Majores noſtros in concilio à principibus aut propinquis, illud apud eos à matre Lacæna fiebat, quæ clypeo filium obarmans, his eum verbis alloquebatur: ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς. Cui Sportanorum inſtituto, longe illud majorum noſtrorum præfero, hi enim in publico concilio, talem Iuvenem ſcuto frameaq; ornabant. Quod ſane ad æmulationem virtutis haud exiguũ attulit monumentum, reliqui enim Iuvenes, qui nondum hoc honore digni iudicabantur, & armigeri duntaxat erant, hac re mirum in modum incendebantur. Non tantum autem tum

tem-

temporis hoc apud Germanos obtinuit, ſed multis poſt ſeculis illud adhuc fuit obſervatum. Legimus enim fortiſſimum Imperatorum Fridericum Ænobarbum, filium ſuum Henricum in plenis comitijs armis induiſſe, quod factum fuit ſeculo poſt N. C. duodecimo. Hodie autem mos ille in Germania plane exſpiravit & qui hodie in Principum aut Ducum aulis ex ephebis exceſſerunt, adeoque tractandis armis apti habentur, colapho ſolent excipi, qui tamen mos à Romanis ad nos devenit, qui hoc modo mancipia ſua libertati reddebant, uti teſtatur *Claudianus 4. Hon.* An autem majores noſtri certum aliquod ætatis tempus exſpectarint, non eſt integrum, mihi id magis probatur illos non tam annos quā virtutem Iuvenum reſpexiiſſe, quod etiam Taciti verba innuere videntur cum *nemlnem prius arma ſumere* inquit, *quam civitas ſuffecturum probarit.*

XVII. Iam illud pulchrum, quod Autor noſter de ſingulari & pene incredibili majorum noſtrorum caſtimonia affert, quod ſcilicer nimis maturas contrahere nuptias, nefas habuerint. Verba ipſa merito huc tranſcribimus: *Sera* inquit, *Iuvenum Venus, eoq́; inexhauſta pubertas, nec virgines feſtinantur, eadem Iuventa, ſimilis proceritas pares validiq́; miſcentur, ac robora parentum liberi referunt.* Hæc mehercules Cornelij verba arguunt, majores noſtros hac quidem in parte omnibus, etiam totius terrarum orbis gentibus longe eſſe præferendos, neque enim hoc de ullo alio populo aut natione legemus. Et hac in re Reſpubl. noſtra Germanica, utut inculta ac barbara, omnibus alijs, quotquot ſunt Rebuſpublicis palmam præripit. Nec ſolus Tacitus de Majoribus noſtris, ſed Iulius quoque Cæſar l. 6. de Bello Gallico idipſum aſſerit, his verbis: *Qui diutiſſime*, inquit, *impuberes permanſerunt, maximam inter ſuos ferunt laudem; hoc ali ſtaturam, ali hoc vires, nervosq́; confirmari*

putant,

putant. Intra annum vero vigeſimum fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus. Uſque adeo caſta fuit Gens Germanica! quantum tamen hodie ab illo more plerique abſimus, id vero vel lippis & tonſoribus notum eſt, cum mero meridie clarius idipſum conſtet. Nunc ſcopum illorum cum inſtituto hoc conferamus, & num ſatis bene hac in parte rebus ſuis conſuluerint, videamus. Recte autem ſummus *Ariſtot. noſter, l. 7. Pol. c. 16.* ubi matrimonij tempus definit, hoc etiam inprimis bono Legislatori attendendum eſſe monet, ne aut præmaturas, aut nimis etiam ſeras cives ipſius ineant nuptias. Vtrumque autem maximo cum incommodo, & totius Reipubl. detrimento conjunctum eſſe demonſtrat. Hac enim re Iuvenum corpora exhauriuntur, naturalis calor diſſipatur, adeoque multum nativo robori decedit; uti ad juſtam ſtaturam minime excreſcere queant. Quid? quod infantes illi ex ejusmodi conjugiis nati, fiant tenero & invalido corpore, unde ſequitur tandem, ut aut præcoci fato rurſus abripiantur, aut ſi in vivis permanſerint, adoleverint, infirmis & valetudinarijs civibus Reſpubl. laborare incipiat, dum liberi parentum robora minime referant. Vnde Agamemnon apud *Tragicum Senecam Act. 2.* cum Pyrrhum inſigni aliqua vellet contumelia notatum, hoc ei tanquam crimen objicit.

Ex virginis conceptæ furtivo ſtupro,
Et ex Achille nato, ſed nondum viro.

Et ſane ex parvis & invalidis etiam ſimiles prognaſci liberos, in confeſſo, uti arbitror, erit, quod probe olim notarunt Lacedæmonii, qui Regem ſuum ideo multarunt, quod parvam uxorem ſibi matrimonio ſumpſiſſet, tanquam qui non tam βασιλεῖς, quam βασιλίσκους illis obtrudere tentaret, quod recenſet Plutarchus in libello περὶ

παίδων ἀγωγῆς. *Vt enim in equis eſt Patrum virtus*, teſte Horatio, ita quoque imbecillia eorundem corpora ſolent referre. Vid. Ampliſſimus *Dn. Præſes in ante laudato lib. de habitu corp. Germ. p. 101.* Hæc autem omnia extreme pernicioſa eſſe, cum aliis omnibus Rerump. formis, tum præcipuè ijs, quæ gloriam bellicam aucupantur neſcio an non quivis cordatus mecum judicarit: Et verò quantum aliæ gentes bellicæ bono corporis habitui deferant ex ſupra dictis facilis conjectura capietur. Hoc tamen excipimus ſi forſan Reſp. aliqua civium inopia laboret, nonnihil hac in re poſſe conniveri, imo tum præcocia connubia quam maxime debent permitti. Modernus Hiſpaniæ Rex, quod Regnum ſuum coloniis huc illuc deductis exhauſtum videat, maturas nuptias ineuntibus & quam multos liberos procreantibus certa quædam præmia conſtituit, & immunitates pollicetur. Eſt etiam apud antiquos lex quædam quæ vacationem ab oneribus publicis, parentibus πολυτέκνοις defert. Nimis porro ſeras contrahere nuptias, ex uſu quoque non videtur, & reprehendit hoc cum primis *Ariſtot. l. c.* Medium autem majores noſtros hac quidem in parte egregie obſervaſſe, & ſcopo ſuo quam optime proſpexiſſe, certum eſt.

XIIX. Nec vero ipſa jura matrimonialia ab hoc inſtituto ſeu ſcopo illorum aliena fuiſſe deprehendimus. Non enim maritus ſponſæ ſuæ munera obtulit *ad delicias muliebres quæſita nec quibus nova nupta comaretur, ſed boves & froenatum equum cum framea gladioque.* Addit autem egregie Tacitus hanc cauſam. *Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admoner, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace idem in proelio paſſuram, auſuramque. Hoc junctos boves, hoc paratum equum, hoc data arma denunciare.* Do-

cuerat

cuerat autem ſupra Tacitus, uxores maritos ſuos in proelia comitari, quem morem infra examinabimus. Apud Romanos præſertim ſequioris ævi longe aliter ſeſe res hęc habebat, ibi enim maritus uxori munera ad delicias muliębres quæſita offerebat, hoc autem à ſcopo bellico quam maxime alienum fuiſſe, nemo certe niſi aut extreme malus, aut plane ſtolidus negaverit. Proinde & hic mos laude ſua non caret.

XIX. Ad inſtituta porro domeſtica & modos acquirendi quod attinet, & num hæc quoque ſcopo ipſorum fuerint accommoda, nunc etiam brevibus conſideremus. Duplicem autem acquirendi modum, alium naturalem, alium artificialem eſſe peregregie inculcat *Ariſt. l. 1. Pol. c. 4.* Artificialem quod concernit, parum hunc ad ſe pertinere putarunt majores noſtri, utpote qui maxime in acquirenda pecunia eſt occupatus, pecuniam autem & divitias illas artificiales plane contempſit antiqua Germanorum virtus, quod etiam ſupra demonſtravimus. An hoc fini ipſorum fuerit congruum, judicabit C. Iul. Cæſar. qui libro 8. de Bello Gallico ſic ſcribit: *Ne qua*, inquit, *oriatur pecuniæ cupiditas ex qua re factiones diſſenſionesq; naſcũtur, ut animi æquitate plebem contineant, cum ſuos quiſq; opes cum potentiſſimis æquari poſſe videat.* Quæ verba ex ipſo civilis prudentiæ meditullio ſunt deſumpta, & cum his egregie conſentit *Ariſtot.* Cum itaque ex cupiditate divitiarum orantur factiones, profecto neceſſe eſt, interire Reſp., maxime autem populares, in *quibus inimicitiæ periculoſiores ſunt juxta libertatem*, & inter arcana tyrannica ab *Ariſtot. l. 5. Pol.* recenſetur, inter ſubditos ſerere lites. Adde quod divitiæ illæ plerumque cum aliorum injuria veniant conjunctæ, ex injuriis autem oriuntur querelæ, ex querelis porro diſcordiæ civiles. Et ſane has Rerump. formas

interitui quam proximas eſſe, ubi qui ditiſſimus eſt, optimus habetur, jam pridem in confeſſo eſt. Quid? quod alias inexpugnabiles iſtac re ſola ſuperatas fuiſſe legimus.

Ἁ φιλοχρηματία Σπάρταν ἕλοι, ἄλλο δὲ οὐδέν.

Memorabile eſt, quod *Autor Noſter c. 44.* De Suonibus exemplum refert. *Eſt apud illos*, inquit *& opibus honos, eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, nec precario jure parendi.* Tantum ſcilicet libertati officit ſacerrimus ille divitiarum ardor. Nec Nobis illud obſtare videtur, quod *Ariſtot. l. 7. Pol. c. 8.* ait: ὑπάρχειν δεῖν ἔτι καί τινα χρημάτων εὐπορίαν, ὅπως ἔχωσι καὶ πρὸς τὰς καθ᾽ αὑτοὺς χρείας, καὶ πρὸς πολεμικάς. Non enim modicum pecuniæ uſum, ſed inſatiabilem duntaxat ejus cupiditatem damnamus. Majores noſtros ad commercia quam maxime neceſſaria, & propter indigentiam humanam inſtituta, nummo ſaltem uſos fuiſſe ſupra fuit probatum. Et vero artificialem hunc acquirendi modum recte eos neglexiſſe, ac proinde hic etiam ſuis rebus quam optime conſuluiſſe, aſſerere nulli dubitamus.

XX. Naturalibus itaque divitiis, quibus omnino carere non potuerunt, contenti, victum quam maxime ſibi ex animalibus tam manſvetis quam feris compararunt. Agriculturæ non multum ſtuduerunt, eo quod majorem hoc vitæ genus laborem requireret, erant enim majores noſtri pacis tempore, ſomno ciboque dediti, adeoque labores graves, quantum poterant, fugiebant, & à ſeſe removebant. *Nec arare terram* (verba ſunt Autoris noſtri) *aut exſpectare annum jam facile perſuaſeris, quam vocare hoſtes, & vulnera mereri, pigrum quin imo & iners videtur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Quoties bella non ineunt, multum venatibus, plus per ocium tranſigunt dediti ſomno ciboq;.* Quibus Taciti verbis adſtipulantur hæc *Julij Cæſaris l. 6. de Bell. Gall. Agriculturæ*, inquit, *non ſtudent, majorque pars vi-*

ctus

ctus eorum, in lacte & caſeo, & carne conſiſtit. Quæ loca id quod volumus præ ſe ferunt; vitam autem paſtoralem ad res bellicas magis accommodatam eſſe, quam illam, quæ in agricula vertitur, exinde liquet; quod & facilior victus ex pecore quam agricultura poteſt parari, neq; adeo multum fatigantur homines paſtores, quam qui rus exercent, aut ut Tacitus loqui amat *agris ingemiſcunt.* Iam vero multis laboribus militum corpora exhauriri & frangi minime debere, extra omnem dubitationis aleam ſitum eſſe, nobis perſuademus. Porro quoque, qui vitam paſtoralem vivunt, plus temporis bellicis rebus impendere poſſunt; & apud Ægyptios, cum paſtorum numerus adeo creviſſet, aliquoties ab ijs Reſp. fuit ſollicitata. Primos quin etiam Romanæ gentis conditores paſtores fuiſſe, quis ignorat? Quapropter merito hanc illi præferimus, & hic etiam majores noſtros ſibi non defuiſſe, recte judicamus.

XXI. Diximus ſupra, non ex cicuribus tantum, ſed & feris animalibus victum ſibi quæſiviſſe majores noſtros. Multum igitur fuerunt in venationibus, & teſtantur hoc multi ſcriptores, qui hac de re aliquid literarum monumentis conſignarunt. *Quoties bella non ineunt* (ante adductis Taciti verbis utor) *multum venatibus plus per ocium tranſigunt.* Idem de Fannis c. ult. ſic ſcribit: *Venatus viros pariter ac fœminas alit.* Facit huc etiam *Cæſar l. 6. de Bello Gallico. Vita omnis,* inquit, *in venationibus & in ſtudiis rei militaris conſiſtit: à parvulis duriciei ac labori ſtudent.* Nec vero modo accurate rem ponderemus, hæc ipſa res ipſorum ſcopo abluit, olim enim bellicoſiſſimas gentes venandi ſtudio deditas fuiſſe ex antiquorum monumentis conſtat, quæ omnia jam quidem excutere ſuperſedemus. Illud certe ab omnibus concedi ſolet, venandi ſtudium eſſe veluti exercitium aliquod bellicum, facit etenim homines ῥιψοκινδύνους, ac mul-

ac multis præterea commodis ſcatet. Habetur elegantiſſimus hac de re apud *Xenophontem*, apem illam Atticam, *l. 1, Cyropæd.* locus, quem non poſſum non huc apponere, ipſa autem Autoris Græca verba ſic habent: Διὰ τοῦτο, inquit; δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, καὶ βασιλεὺς ὥσπερ καὶ ἐν πολέμῳ, ἡγεμὼν αὐτοῖς ἐστι, καὶ αὐτός τε θηρᾷ, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῷεν. Ὅτι ἀληθεστάτη δοκεῖ ἄυτη ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι. Καὶ γὰρ πρῲ ἀνίστασθαι ἐθίζει καὶ ψύχη καὶ θάλπη ἀνέχεσθαι. Γυμνάζει δὲ καὶ ὁδοιπορίαις καὶ δρόμοις. Ἀνάγκη δὲ τοξεῦσαι θηρίον, καὶ ἀκοντίσαι, ὅπου ἂν παραπίπτῃ καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πολλάκις ἀνάγκη θήγεσθαι ἐν τῇ θήρᾳ, ὅταν τι τῶν ἀλκίμων θηρίων ἀνθιστῆται. Παίειν μὲν γὰρ δεῖ τὸ ὁμόσε γιγνόμενον, φυλάξασθαι δέ τι τὸ ἐπιφερόμενον. ὥστε οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν τι, ἐν τῇ θήρᾳ ἄπεστι τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων. Cum his quam optime congruit *Julius Pollux præfat. l. 5. ad Commodum*, qui locus an modo laudato Xenophontis non merito ſit præferendus, haud parum dubito: Κυνηγεσιῶν, inquit ille, σοι προσήκει μέλειν, ὅτι τοὐπιτήδευμα ἡρωϊκὸν καὶ βασιλικόν, καὶ πρὸς εὐσωματίαν ἅμα καὶ εὐψυχίαν ἀσκεῖ, καί ἐστιν εἰρηνικῆς τε καὶ καρτερίας ἅμα καὶ πολεμικῆς τόλμης μελέτημα, πρὸς ἀνδρείαν φέρον, ῥωμαλεόν τε εἶναι γυμνάζει δὲ ποδώκην, καὶ ἱππικὸν καὶ ἀγχίνουν καὶ φιλεργὸν, εἰ μέλλει καθαιρήσειν καὶ τὰ ἀνθιστάμενα ἀλκῇ, καὶ τὰ ὑποφεύγοντα τάχει καὶ τὰ ἀποσπῶντα ἀφ' ἵππου, καὶ συνετὰ σοφίᾳ, καὶ τὰ λανθάνοντα ὑπονοίᾳ, καὶ τὰ κρυπτόμενα χρόνῳ, καὶ νύκτωρ προσαγρυπνῶν καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιπονῶν. Hinc quoque apud Claudianum venationis ſtudium in Stilicone collaudatur. Non autem exiſtimandum, eſt quaſi ſolos tantum lepores, aut ejuſmodi pavidum animal, quod etiam ad quemvis foliorum ſtrepitum exhorreſcit, venati fuerint, ſed apros, urſos, leones & hujus generis terribilia animalia ſectati fuerunt. Et apud *Virgilium IV. Æneid.*, parvulus ille Æneæ filius Aſcanius obvium ſibi dari vult aprum, *aut fulvum deſcendere monte leonem.* Cum itaque tot & tanta commoda ſe-

da ſecũ trahat venatio, rectè majores noſtros feciſſe quod exercitio huic adeo multum operis impenderint, ex allatis modo nobiliſſimorum Autorum teſtimoniis ſatis ſuperque probatum eſt. Nulli autem venandi jure aut libertate tum temporis quidem excluſi fuerunt, quod tamen ipſum hodie longe aliter, & quidem recte ſeſe habet, quia per mille & quod excurrit annos, inter regalia, venatio numerari cœpit magnis quoque inſuper incommodis, ſiquidem cuivis permittatur, res illa laborare videtur.

XXII. Magnam partem etiam latrocinijs victitarunt veteres noſtri Germani, quod cum multis alijs barbaris, attamen bellicoſis gentibus commune habuerunt *Thucyd. l. 1. Belli Pelop.* Græcos omnes etiam, ante, quam morum cultura eos mitigaret, rapto vivere ſolitos fuiſſe teſtatur, & referta eſt ejuſmodi exemplis antiqua hiſtoria: de majoribus noſtris *l. 6. de Bell. Gall. Cæſar* hæc habet: *Apud eos, latrocinia*, inquit, *nullam habent infamiam, quæ extra fines cuiusq; civitatis fiunt, atque juventutis exercendæ, deſidiæ minuendæ cauſſa fieri prædicant.* Eutropius etiam l. 1. de ipſo Romulo ait, eum *antequam regnum conſtituiſſet, latrociniis operam dediſſe*, & quo de Numa Pompilio loquitur. *Erant*, inquit, *Romani ante ipſum* (*Numam* λησαί τινες, καὶ μιξοβάρβαροι. An autem exercitio bellico hoc tantopere conducat, alij melius judicabunt; nos id ſaltem adjicimus, eos hac in parte non æque bono ac antea medio uſos fuiſſe.

XXIII. Verum hæc hactenus de medijs illis, quibus Majores noſtri ad obtinendum finem ſuum, bellicam ſcilicet potentiam, uſi fuerunt pro ratione inſtituti noſtri jam quidem ſufficiant. Nunc ipſa quoque inſtituta bellica, quod theſi decima recepimus, breviter tamen & ὡς ἐν παρόδῳ, cum aliud quid tempus non ferat, expediamus. Vbi primo illud monendum duco, longe diverſiſſimos diverſa-

rum

rum gentium, uti inceteris omnibus ita hac præſertim in parte mores fuiſſe, aliis enim inſtitutis bellicis uſi fuerunt Perſæ & Parthi, qui omnem vim bellicam in emittendis aliquot falcatorum curruum millibus, & in arcu poſuerunt, quemadmodum id comptiſſimus Autor *Quinctus Curtius l.3. teſtatur*. Macedones aliis, qui in Phalange Macedonica robur ſuum collocarunt, aliis Romani, qui equitatui quam maxime confidebant, teſtante *Iulio Cæſare in Commentariis, & alibi paſſim*; Aliis denique Germani noſtri, quibus autore *Tacito c.6. plus roboris penes peditem erat* Vt jam nihil dicam de varijs armorum generibus, quibus & ſe defenderunt, & hoſtem petierunt varii iſti populi. Videantur *Lipſius in admirando illo de militia Romana libro*, & ut *Polybius in comparat. armat. Maced.* & alii paſſim obvij. Et vero nullam pene in toto terrarum orbe gentem invenias, quæ peculiares ſuos hac in re mores non obſervet & ſequatur. Id autem ideo præfari voluimus, ne forte quis falſa opinione ductus in recenſendis & examinandis majorum noſtrorum inſtitutis bellicis fruſtra nos occupari arbitretur.

XXIV. Antequam tamen ad ipſa inſtituta bellica deveniamus, non poſſumus non illud in Majoribus noſtris reprehendere, & atro (quod ajunt) carbone notare, illos; quemadmodum aliæ cultiores fecerunt gentes, non in unum conſultaſſe, aut fædere aliquo συμμαχικῷ conjunctos fuiſſe. Imo quod magis adhuc mirere, diſcordiis & laniemis civibus ſeſe ipſi mutuo confecerunt, tantum abeſt ut fœdera inire laborarint, aut de communi periculo propulſando cogitarint. Quo nomine ſibi & Romanis ſuis cumprimis gratulatur *Cornelius Noſter Tacitus c.34. de M. G.* his verbis: *Maneat quæſo duretque gentibus* (Germanis) inquit, *ſi non amor noſtri, at certe odium ſui; quando urgentibus imperii fatis nihil jam præſtare fortuna majus poteſt, quam hoſtium*

diſcor-

diſcordiam & l. 12. Annal. hæc habet: *Nihil adverſus validiſſimas, ait, gentes iſtas pro nobis utilius, quam quod in commune non conſulant. Rarus duabus tribusve civitatibus ad propulſandum commune periculum conventus, hinc dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.* Plura ejusmodi in medium afferri poſſent; ſed cum hiſtoria paſſim hunc perverſum & barbarum majorum noſtrorum morem tangat, operam potius ludere videar, ſiquidem plura commemorando longior ſiem. Tantùm autem diſcordia poteſt, qua juxta illud Micipſæ dictum: *etiam magnæ res dilabuntur.* Probe idipſum olim ſecum reputarunt duo iſti Græcorum πολιτικώτατοι, infenſiſſimi alias hoſtes, Themiſtocles & Ariſtides, qui quamvis alias maximo alter in alterum odio ferretur tamen ut Polyænus l. 1. dicit. Διετέλησαν πάντα τὸν πόλεμον ὁμονοοῦντες, ἡ δὲ τῶν στρατηγῶν ὁμόνοια μάλιστα δὴ πάντας τοὺς βαρβάρους ἐνίκησε. Apud Thucyd. graviſſimum ſane ſcriptorem l.4. hæc habentur: Τοὺς ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι ἢν συμφρονοῦμεν ἀμυνούμεθα, εἴπερ καὶ καθ' ἑκάστους βλαπτόμενοι ξύμπαντες κινδυνεύομεν. Quocirca quam male hac in re majores noſtri egerint, & quam minus ſibi caverint, credo vel oculis videbit lippus inunctis. Erant ſcilicet Germani noſtri ut pote ſtrenui & bellicoſi, ipſis etiam Romanis terrarum omnium dominis terrori ac formidini, quod cum alij tum Tacitus ipſe diſerte teſtatur c.37. de M.G. ubi in hæc verba tandem erumpit. *Non Samnis,* inquit, *non Pœni, non Hiſpania, Galliæve ne Parthi quidem ſæpius admonuere, quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas.* Ad quem locum *in diſp. de Vrbibus theſi 43.* ſic ſcribitur: *Majora profecto dicturus, ſi fractas imperij Romani vires Germanicis manibus conſpexiſſet.* Et certe florentibus Romani Imperij rebus, nullus fuit populus magis Martius, aut ad bella natus, nec qui tantum negocij crearet tot gentium victoribus Romanis, quam ipſi

hi majores noſtri, quod ipſi quoque Romani fateri non erubeſcunt. Id profecto cuivis certum eſſe debet, antiquam illam Germanorum virtutem Romanis non tantum parem, ſed & ſuperiorem eſſe potuiſſe, ſiquidem unanimi omnium conſenſu, aut bella ſibi illata propulſaſſent, aut ipſi intuliſſent.

XXV. Sed in viam redimus, & in quonam potiſſimum ſuum robur bellicum collocarint, aut ſitum eſſe putarint majores noſtri, inquirimus. Inter alios id ſuggerit Nobis Autor c.6. de M. G. *In univerſum*, ait, *æſtimanti plus penes peditem roboris*, & *c. 30.* ubi Cattorum inſtituta enarrat: *Omne robur*, inquit, *in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copiis coonerant.* Ex quibus duobus locis intelligimus, quam maxime eos in peditatu vim repoſuiſſe. Quam prudenter autem id ipſum fecerint, hinc conjectura capitur, quod pedites in bellis multo minori ſumptu poſſint ali quam equites, etiam ratione locorum, peditis major uſus ſit quam equitis, ſi forte per aſpera montium, aut fruticeta iter ſit capiendum, adde quod in oppugnationibus urbium aut caſtellorum, nullus plane equitis uſus ſit. Non autem ſoli tantum pedites pugnarunt, ſed in proelijs equitibus jungebantur, *eoque mixtim*, verba ſunt Taciti noſtri, *proeliabantur: apta & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum; quos ex omni juventute delectos, ante aciem collocant.* Adſtipulatur ijs Iulius Cæſar *l.1.de B.G. Erant*, inquit, *equitum millia ſex, totidem numero pedites, velociſſimi ac fortiſſimi, quos ex omni copia ſinguli ſingulos, ſuæ ſalutis cauſa delegerant, cum his in prœliis verſabantur, ad hos ſe equites recipiebant, hi ſi quid erat durius concurrebant, ſi qui graviore vulnere accepto, equo deciderant circumſiſtebant, ſi quo erat longius prodeundum aut celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut jugis equorum ſublevati*

vati

vati curſum adæquarent. Hac autem re Romanorum aciem valde turbarunt, adeoque hoc pacto multoties victoriam reportarunt; & Arioviſtus Germanorum Rex, ut ipſe Cæſar teſtis eſt, hoc aliquando modo Romanorum exercitus graviter afflixit. In campis quoque Pharſalicis, ubi Cæſar Pompejum tandem devicit, equitatus Germanorum qui à Cæſareis ſtabat partibus, ita proeliatus eſt, & novo hoc anteaque Pompejanis minime viſo inſtituto ordinem ipſorum perrupit, unde mox ſecuta victoria eſt, quam Cæſar nulli alij, quàm equitatui, quem ex Germanis fortiſſimum collegerat, acceptam defert. Fuerunt autem pedites illi non ex quibusvis, ſed ex omni juventute delecti, & quidem illi, qui quam maxime & præ reliquis, & corporis robore, & pedum velocitate pollerent. Hunc autem pugnandi morem apud nullam aliam gentem fuiſſe receptam legimus, ſuâ tamen laude non carere judicamus.

XXVI. *Aciem porro per cuneos*, ut Autor vult, *compoſuerunt.* Aciei autem inſtruendæ varios eſſe modos docent Autores qui de hac re ſcripſerunt, inter quos *Veget. l. 3. de militia Romana*, & *AElianus tacticon cap. 18.* egregie hanc rem perſecuti ſunt. Dicit autem Autor ille Scythas & Thracasquam maxime hac figura uſos fuiſſe. *Cunei formis*, inquit, *uſi videntur Scythæ & Thraces, uſi ſunt etiam Macedones, introducente eas Philippo. Autumabat enim hos uſum habere. Quadratis efficaciorem, quod undique duces circumpoſiti ſint, cumque frons brevior fiat, equitationem etiam huc illuc facilem, & per quodvis intervallum reddere; adhæc & reverſionem & converſionem compendioſam, quod difficiles non habeant circum ductiones, quemadmodum Quadratæ.* Hæc ille: laudatur etiam cuneus, ab hujus rei peritis, eo, quod aciei hoſtili perfringendæ & turbando ordini ſit aptiſſimus. Hinc illam aciei

formam merito reliquis anteferimus, & majores noſtros hanc ſibi recte elegiſſe, ſtatuimus.

XXVII. Nec loco quidem cedere, turpe fuit habitum, *ſed dummodo rurſus inſtes, conſilij quam formidinis*, ut autor ait, *arbitrati ſunt*. Hoc tamen ipſum *l.c. Annal.* Germanicus Cæſar in ijs vituperat, & *ſine pudore flagitij ſine cura Ducum, abire fugere dicit*. Dubio autem procul hac de cauſa præcipue id fecerunt, ſi quando iniquo fortaſſis loco contra vero hoſtibus opportuno pugnarent, aut res in id diſcriminis eſſet adducta, ut ad extrema deſcendere cogerentur. Porro etiam non tam ex deſperatione quam eo conſilio fecerunt, ut ſimulata hac fuga in inſidias & ſylvas hoſtem abducerent, & ita faciliori victoria potirentur, in ſylvis autem & paluſtribus locis majores noſtros, quorum exercitus quam maxime ex peditatu conſtabat, ſemper viciſſe exercitum Romanorum ipſe Germanicus Cæſar l. d. fatetur: nam fundi Germanos acie & juſtis locis ait, juvari ſylvis, paludibus, brevi æſtate & præmatura hyeme. Et Pyrrhus Epirotarum Rex hoſtem fugientem negat pertinaciter perſequendum, ne aut deſperationem vertat in virtutem, aut in inſidias hoſtem pertrahat. Iſtac olim arte Cyrus Scythas, Scythæ Cyrum ſuperarunt, ut *Herodoti Clio* teſtatur, Romanorum exercitum ſub jugum miſit Iugurtha, uti *Romana primus in hiſtoria Criſpus Salluſt.* autor eſt. Et ſœpius apud Tacitum fuga ſimulata locum fraudi quæſitum fuiſſe, intelligimus, multum enim ad victoriam momenti locus afferre poteſt, quod omnes in univerſum hiſtoriæ teſtantur *Veget.l.3.3. cap.13.* Summos præterea & fortiſſimos belli Duces interdum hoc modo hoſti ceſſiſſe fatendum eſt. Et ſane ſcutum illud Romanæ rei Quinct. Fab. Maximus, cui etiam exinde Cunctatoris nomen quæſitum conſtat, invictas hoc pacto Anniba-

lis

lis vires attrivit quemadmodum *Claud. l. 4. Honor:* hiſce verſibus cecinit:

Primus fulmineum lento luctamine Pœnum
Compreßit Fabius.

Hoc autem conſilio Majores noſtros interdum ceſſiſſe poſtea tamen occaſione data fortiter rurſus inſtitiſſe nobis perſvaderi facili negocio patimur.

XXIIX. Etiam illud in diſciplina militari præceptum eſt, ne interfectorum corpora ſepulturæ honore careant, & apud *Curt. l. 5. c. 3. Rex Alexander dimittere milites inſepultos erubeſcebat, ita tradito more, ut vix nullum militiæ tam ſolenne eſſet munus, quam humandi ſuos.* Hinc apud Homerum in Iliade legimus aliquot dierum inducias fuiſſe factas, hac duntaxat fini, ut eo commodius ſepulturæ tradi poſſent occiſorum corpora. Magni autem ſemper habita fuit demortuorum ſepultura, ita apud *Herodotum l. 1.* Arion Dithyrambi inventor (ſi tamen ea hiſtoria eſt) cum eum nautæ in aquam vellent præcipitare, rogavit potius τὺς πορθμέας ἢ αὐτόν μὴ διαχειρίσασθαι ὡς ἂν ταφῆς ἐν τῇ γῇ τύχῃ. Et apud veteres Romanos ut & Græcos gentiles, antequam Chriſtianæ relligioni nomen ſuum darent, nefas erat, inventum aliquem defunctum & ſepulturæ honore carentem præterire, niſi injecto ter pulvere, quemadmodum illud notiſſimum eſt: Certo enim ijs perſvaſum erat, animas inſepultorum circa Stygiam paludem errabundas volitare, nec admitti ad quietem, donec humatum eſſet cadaver ut habent Poëtæ. Majorum noſtrorum tanta fuit gloriæ cupido, ut etiam in dubijs proelijs corpora ſuorum referrent, & debito honore afficerent, noluerunt enim ea hoſti relinquere, & legimus quam ſœpiſſime acerrime pugnatum fuiſſe de cadaveribus. Quare mirum in modum fiduciam in ſuis augebant, eosque animæ prodigos facie-

faciebant, nemo enim vitæ ſuæ parcendum putabat, cum adeo honorifice eorum cadavera haberentur, nec canibus aut avibus rapacibus, quod fieri nonnunquam conſvevit, dilaceranda relinquerentur. Hinc unicus ille Trojanorum murus Hector jam morti vicinus Achillem *Iliad. l. X.* ſic alloquitur:

Λίσσομ' ὑπὲρ ψυχῆς, καὶ γούνων, σῶν τε τοκήων
Μή με ἔα παρὰ νηυσὶ κύνας καταδάψαι Ἀχαιῶν
Ἀλλὰ σὺ μὲν χαλκόν τε ἅλις χρυσόν τε δέδεξο
Δῶρα, τά τοι δώσουσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
Σῶμα δὲ οἴκαδ' ἐμὸν δόμεναι πάλιν, ὄφρα πυρός με
Τρῶες καὶ Τρώων ἄλοχοι λελάχωσι θανόντα.

Tanta ſcilicet æſtimata fuit ſepulchri jactura, quod in hodierna etiamnum militia, non tamen ex hac ſuperſtitione, à qua Chriſtianorum animus plane eſt alienus, obſervatur.

XXIX. In delinquentes porro ſevere animadverterunt Majores noſtri: Ita teſte Autore noſtro; *ſcutum reliquiſſe præcipuum erat flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire, ignominioſo fas, multique ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finierunt.* Nullo autem prorſus pacto hæc elui macula potuit, quod profecto, utut interdum ſatis durum fuerit, ex re tamen Reip. Germanicæ potentiam bellicam unice pro ſcopo habentis, quam maxime erat. Nullibi enim majorem diſciplinæ quam in militia, rationem recte haberi, ſtatuendum eſt. Qui enim aliter tantus ferociſſimorum hominum numerus in officio contineri poſſit, nullus video. Et hac ratione ignavos & imbelles tanquam Reip. inutiles arboribus ſuſpenderunt Germani veteres; prœmijs enim & pœnis omnem humanam ſocietatem regi, recte olim ſtatuit Solon. Arma autem abjicere apud omnes gentes bellicoſas ſemper probroſum fuit habitum

bitum, quod in hiſtorijs non plane hoſpiti ſatis ſuperque conſtat. Debet enim miles uti *Diodor. Siculus l. 13. ait*: τὴν πανοπλίαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν ἴσῳ περὶ τιμεῖν. Memoratu profecto dignum eſt, quod *Iuſtinus l. 34. c. 2.* de Catonis filio exemplum refert: *qui dum procerum quendam petit, gladius ei è manu elapſus, in mediam hoſtium cohortem decidit, ad quem recuperandum cum umbone ſe protegens, inſpectante utroque exercitu, inter mucrones ſeſe hoſtium immerſit recollectoque gladio, multis vulneribus acceptis ad ſocios cum clamore hoſtium revertitur.* Tanta gladij cura erat: Quare autem apud Majores noſtros præcipuum flagitium fuerit, ſcutum abjeciſſe, nonnulli præſertim Græci ſolent hanc rationem adducere, *quod ſcilicet ſcutum defendat militem, gladius vero aut haſta, vel framea (quæ majorum noſtrorum propria erat) offendat hoſtem, & potior debeat eſſe ſui corporis quam hoſtis cura, ideo frameam abjeciſſe adeo turpe eſſe.* Plutarchus in libro de argute dictis memorat: quod Damaratus Rex Spartanorum interrogatus, cur ſcutum abjeciſſe apud Spartanos adeo turpe eſſet, regeſſerit; *loricam militem ipſum defendere ſcutum artem propter ordinem totius exercitus ſive phalangis eſſe ſervandum.* Poterant enim ita in prælio ſcuta compingere ut veluti tectum eſſent in acie totius exercitus, & uno ſcuto perrupto, aut adjecto patebat via catapultis. Verum eo breviores hic data opera erimus, quo nobilior quæſtio decidenda ſe nunc oggerit.

XXX *Duces* (inquit Autor noſter) *ex virtute ſumunt, qui exemplo potius quam imperio, ſi prompti, ſi conſpicui ante aciem agant, admiratione præſunt. Cæterum neque animadvertere, neque vincire neque verberare quidem niſi Sacerdotibus permiſſum, non quaſi in pœnam, nec Ducis juſſu, ſed velut Deo Imperante, quem adeſſe bellantibus credunt.* Primo hic monendum eſt, per vocabulum Ducis antiqua Romana & vera vocis ſignificatione nihil aliud jam denotari, quam ſummum aliquem rei belli.

bellicæ præfectum, quem nos hodie vulgo einen General appellamus. Poſtea tamen, præſertim Carolino ævo aliter hoc vocabulum uſurpari cœpit uti præclare Nobiliſſimus Dn. Præſes *in diſp. de Ducibus & Comitibus* ex veterum monumentis annotavit. Maximam autem profecto laudem mihi promeriti videntur Majores noſtri, quod in Electione Ducum, virtutem potius, quam generis nobilitatem attenderint, quamvis enim ad autoritatem ejuſmodi Duci conciliandam non minimum faciat generis nobilitas, uti id ex Salluſtio novimus: nobiles enim & natalium ſplendore præcedentes, minus nobili utut virtute prædito Duci ægre obtemperant, tamen ſi quando utrumq; conjungi non poteſt, majorem virtutis quam nobilitatis reſpectum haberi debere, nullus dubito: obſervarunt id etiam quam plurimæ altæ bellicis rebus addictæ gentes. Hactenus itaq; bene feciſſe majores noſtros, inde conſtat, an autem hoc æque bene conſultum fuerit, quod tam exiguis limitibus iſtorum belli Ducum poteſtatem incluſerint, id vero jam nobis erit inquirendum. Quatuor autem potiſſimum, ſcientiam ſcilicet militarem, fortitudinem, autoritatem, ac deniq; felicitatem, in omni egregio belli Duce requiri, diſertiſſimus Romuli Nepotum *Marcus Cicero in Orat. pro Lege Manil.* ait: Inter maxima igitur requiſita, etiam autoritas à Tullio noſtro recenſeri meretur, unde ſtatim manifeſto apparet, quam neceſſaria ſit hæc ipſa ad impetrandum finem bellicum: nec deſunt exempla paſſim in hiſtorijs, quæ neglectam Ducum autoritatem maximarum & funeſtiſſimarum cladium cauſas exſtitiſſe probant, unicum modo ex hiſtoria Græca nunc afferemus, Athenienſes ad Ægos Potamos à Laconum exercitu nulla alia re magis devicti fuerunt, quam quod inſuper habita Ducum autoritate, hinc inde diſperſi prædatum exiſſent. Putarunt autem majores

noſtri

noſtri, tempore potiſſimum Taciti, quo pro fortuna & rerum ſucceſſu ſublimiores animos gerebant, altiuſque quiddam & indomitum ſpirabant, id ſua libertate minime dignum videri, ſi ita uni ſe regendos permitterent. Iulio Cæſare in Gallijs adhuc agente, longe alia, ſiquidem ipſi fidem arbitramur, fuit hujus rei ratio, nam ut ille refert, tempore quo bella ingruebant, electos fuiſſe magiſtratus, qui rei ſummæ præeſſent, cum plenaria vitæ ac necis poteſtate. Poſtea itaq; fortunæ & bellorum ſucceſſu libertas Germanica mirum quantum crevit. Nimiam autem & pene effrœnem majorum noſtrorum libertatẽ aut ut rectius loquor, licentiam, nemo credo laudabit, æque enim hæc Rebuſp. ac nimia ſervitus nocet. Et longe ſane rectius feciſſe Romanos, qui abſolutam omnium rerum poteſtatem Ducibus prudentibus commiſerunt, ſtatuimus; in militia enim niſi ſevera adhibeantur remedia, omnia ſurſum deorſum vertuntur, id autem neglectâ Ducum autoritate fieri certiſſimum eſt. Hinc quoque non immerito vapulant moderni Poloni, & à Prudentioribus maximeque cordatis viris exagitantur, quod ſcilicet ea, qua debebant, diſciplina uſi non ſint; quam adeo laxam diſciplinam omnis illorum fortunæ & calamitatum, cum quibus nunc colluctantur, cauſam accerſunt: ſed hæc obiter. Ea autem majorum noſtrorum religio aut ſuperſtitio fuit, ut, cum Ducibus ſuis minime ſeſe regendos permitterent, à ſacerdotibus, Dei quaſi nutu (ita decepta credidit ſimplicitas) ſe & vinciri & verberari paterentur.

Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.

Hinc non immerito *Ariſtot. l. 6. Pol.* ubi de tyrannide diſſerit, hoc etiam tyranno præceptum ſuggerit, ut religionem, quamvis nullam aut habeat, aut curet, tamen ſimulet. Ἐπιδὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόν-

F τως,

τοὺς ἧττον τὸ γὰρ φοβοῦνται τὸ παθεῖν τὸ παράνομον, ἀπὸ τῶν τοιούτων, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζουσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν. Καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι τοὺς θεούς. Hunc igitur majorum noſtrorum morem utpote inconſultum & reip. perquam noxium non ſine cauſa damnamus, & à beata Rep. proſcribimus.

XXXI. Audivimus ſupra ex Tacito, Duces Germanorum exemplo potius quam imperio præfuiſſe, non igitur tantum conſilijs ſed etiam manu res ſuas adjuvarunt. Solet autem quæſtio hæc à nonnullis agitari, an ſcilicet Imperator teneatur in congreſſu proelij, gladium ſtringere, an vero officio ſuo ſatis defunctus videri queat, ſiquidem bona duntaxat conſilia ſuggerat. Poſſunt autem in utramque partem probabilia afferri. Et ſiquidem Nobiliſſimorum belli Ducum exempla intueamur, pleroſq; etiam manus conſeruiſſe in proelijs videmus. Teſtantur id ipſum ſcriptores de Epaminondâ, Alexandro M. Pyrrho, Alcibiade, Iulio Cæſare, Scanderbejo & innumeris alijs. Hinc Alexander M. apud *Curtium* ſic milites alloquitur l. 4. c.4: *nec poſtulare ſe*, ait, *ut fortiter capeſſerent proelium, niſi ipſe cæteris fortitudinis fuiſſet exemplum, ſe ante prima ſigna dimicaturum ſpondere, pro ſe quot cicatrices, tot corporis decora.* Et apud *Marinum Barletium* qui Scanderbeij res geſtas egregie deſcripſit, ipſe Heros Scanderb. ſic inquit: *In caſtrenſi cura & labore, in militari officio, excubiis, in vigiliis nunquam vobis inferior eram, ſed tanquam unus ex commilitonibus me habebam, & facta mea non dicta ſequi volebam, nec diſciplinam modo ſed exemplum à me peti. Nullum unquam laborem, nullum diſcrimen aut periculum recuſabam ſive aliqua ſimulatione aut tergiverſatione ſugiebam.* Ex his utiqui aliquis ſibi perſvadere poterat, recte facere Imperatorem, ſeu ſummum aliquem belli Ducem, quod manu etiam u-

tatur

tatur, quia illud teſtantibus paſſim hiſtoricis ad ardorem pugnandi milites mirum in modum accendit. Contra vero cum à ſalute unius Imperatoris interdũ imo ſæpiſſimè totius exercitûs ſalus dependeat, & eo interfecto militum animi non parum frangantur, profecto quam maximâ poteſt induſtria, ſaluti ſuæ conſulere Imperatorem merito debere, ſtatuimus, quod facere minus poterit ſiquidem ipſe ante aciem manu rem gerat. *Iulius Capitolinus in Maximin:* Imperatorem uti manu & ferro barbaricam eſſe ait temeritatem c. XII: *Habuit*, inquit, *hoc barbaricæ temeritatis, ut putaret Imperatorem manu etiam ſua ſemper uti debere.* Cum juxta *Tacit. l.12. Annal. c. 6. plura auſpiciis & conſiliis quam telis & manu gerantur.* Accedit inſuper, quod in proelijs quam maximè Imperatores primo petantur ab hoſtibus, quia illis ſublatis faciliorem & minus cruentam ſuis victoriam pollicentur. Non etiam tantum militum animos frangi, contra vero hoſtium attolli, ſed integræ nonnunquam ſocietatis res concidiſſe, ex hiſtoricorum ſcriptis apparet. Novimus enim, quid acciderit Thebanis, poſt obitum Epaminondæ, fortiſſimi Herois. Videantur Iani Gebhardi doctiſſimi πολιτικώτατα ad Nepotis Cornelij Epaminondam ſpicilegia, ubi plura ejusmodi exempla ex Sciptoribus tam Græcis quam Latinis laudantur. Et vero Scipio Africanus optimus alias Imperator, cum ei tanquam probrum objectum eſſet quod gladium non ſtringeret, hoſtem ipſe non feriret, reſpondit: *mater me Imperatorem non militem genuit.* Quibus verbis, Prudentiſſimus Vir indicare voluit, non requiri hoc ab Imperatore, ſed tantum ut bona conſilia ſuggerendo exercitui ſuo proſit, cum juxta ante laudata Taciti verba res conſilio potius quam manu geratur. Porro quoque ad ejusmodi conſilia non niſi bene præparatum pectus re-

quiri, certum eſſe debet, oportet enim Imperatorem omnia diligentius circumſpicere, & ſummo ſtudio id cum primis præcavere, ne aut exercitus ipſius aliquid detrimenti capiat, ſed potius huic aut illi ingruenti malo medela quæratur; in ſingula etiam rerum momenta intentum eſſe decet, nec id tantummodo ante prælium ſed & in ipſo congreſſu, animo ipſius obverſetur, quomodo hoſtiles impetus quam optime eludere, & illorum conſilijs inſidias tendere queat; quæ tamen omnia, certe maxima, an ab ejuſmodi turbato, qualem pugnantis eſſe conſtat, animo exſpectari poſſint, merito utique dubium ſuboriri poterat. Quapropter ſiquidem noſtro judicio res eſſet decidenda, Ducem conſilio potius quam manu rem agere debere judicaremus, utpote cum ijs quæ antea retulimus, incommodis, rectius mederi vix queat.

XXXII. Iam illud merito omnibus laudibus erit efferendum, quod Autor noſter ulterius inſtitutis bellicis Germanorum veterum notat, cum ita ait: *Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit ſed familia & propinquitates, & in proximo pignora, unde fæminarum ululatus audiri unde vagitus infantium poteſt; hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores.* Quod profecto inſtitutum apud nullam aliam gentem uſu receptum fuiſſe, temere quis leget. Mos etiam ille apud ipſos Germanos hodie plane exſpiravit, quippe qui mercenario ut plurimum milite nunc utuntur. In Helvetiâ tamen adhuc hodieque ſimile quid viget, quod inde factum, quia hi ipſi non perinde ac reliqui Germani mercenario milite utuntur. Quin autem inſtitutum illud ſummis ſit laudibus deprædicandum, nullus equidem ambigo. Hoc enim effecit, ut alter alteri minus eſſet ignotus, adeoque libentius, (quod propinquitas

quitas èquidem exigebat) in periculis ſe mutuo adjuvarent, quod in hodiernâ militiâ quam maximè ſolet deſiderari; quia alter alterum non novit, unde fit ut ſui ipſius tantum quilibet curam habeat, reliquorum vero ſalutem parum ad ſe pertinere putet. Porro etiam ipſo Tacito teſte, inſtitutum illud præcipuum fortitudinis incitamentum fuit, nemo enim propinquis & amicis præſentibus non ſtrenue mori præoptabit quam ignaviæ & imbelliæ(ut Gelliano verbo utar) maculam ſubire. Fuere etiam, ut paullo ante audivimus, *in proximo pignora ,unde ſœminarum ululatus audiri unde vagitus infantum potuit.* Fœminæ igitur & liberi caſtra ſecuti fuerunt. Teſtatur idem Cæſar l.1.d.B.G. *Mulieres*, inquit, *in proelium proficiſcentes milites paſſis crinibus flentes implorabant, ne ſe in ſervitutem Romanis traderent.* Apud Romanos & Græcos nihil unquam tale obtinuiſſe legimus. Duces quidem & ſummi militiæ præfecti circumduxerunt ſecum uxores ſuas, & circumductæ fuerunt nobiliſſimæ fœminæ, ut Livia & Agrippina, quæ dictæ fuerunt matres caſtrorum, verum gregario militi ejusmodi quid non fuit permiſſum. Poterunt autem & pro hoc inſtituto & contra id ipſum quædam in medium afferri, ſiquidem precium operæ foret; nos tantum breviter hic quid nobis videatur, proponemus. Primum itaque hoc eſto, quod ſcilicet, ſiquidem miles ſit uxoratus, & prohibeatur eam in caſtris ſecum circumducere, vinculum illud matrimonij admodum debilitetur, quod non poteſt non cum magno Reip. detrimento eſſe conjunctum. Quid olim acciderit Lacedæmonijs foris militantibus, notius eſt, quàm ut hic recenſeri mereatur. Hoc etiam nomine haud parum nocet; quod miles ab uxore ſua remotus, & in ocio degens, omnis generis peccatis,

 adul-

adulterio ſcilicet, ſeſe contaminet nec debitam rerum ſuarum curam habere poſſit, quod longe aliter fieret; ſiquidem uxorem ſecum haberet. Ad id porro prodeſt fœminas caſtra ſequi, ut eo rectius liberi in exercitijs & ſtudijs bellicis educentur, adeoque proelijs & pugnis paulatim aſſveſcant, qui poſtea adulti pro fortiſſimis & optimis ſolent haberi. Sin contra fiat & illi apud matres domi deliteſcant, periculum erit, ne fiant imbelles & ignavi, quod ſummo ſtudio bellicis rebus addictæ genti præcavendum eſt. Adde, quod ipſos etiam milites reddat fortiores & ad capeſſendum proelium promptiores, cum pro aris & focis tum ſibi decertandum eſſe videant, nemo enim liberos & conjugem ſuam temere in hoſtium manus devenire patietur. *Memoriæ proditum eſt,* (verba ſunt Autoris) *quasdam acies inclinatas jam & labentes à fœminis reſtitutas conſtantia precum & objectu pectorum monſtrata cominus captivitate, quam longe impatientius fœminarum ſuarum nomine timent.* Non abſimile huic exemplum apud *Iuſtin. l. 1.* de Mulieribus Perſicis legimus. Narrat Romanæ hiſtoriæ ſcriptor *Lucius Florus l. 3. c. 3.* de Cimbrorum mulieribus, quod ſcilicet Romanis, *non minor cum uxoribus eorum pugna quam cum ipſis* (Viris) *fuerit, quum objectis undique plauſtris, atque carpentis, deſuper & quaſi è turribus lanceis contisque pugnarint.* Attende hoc, quisquis es, & cui ſententiæ calculum tuum adjicere debeas, recte conſidera. Hoc tamen exceptum volumus, ſi quando annonæ caritas intenſa fuerit, recte mulieres caſtris arceri, quod tum minori commeatu exercitui ſit opus.

XXXIII. Illud non poſſum non hic cum primis etiam recenſere quod *Autor noſter c. 39.* de Svevis & *cap. 43.* de Arijs dicit, quæ cum ad mores & inſtituta bellica pertineant,

tineant, omittere nefas habemus. De Suevis hæc habet. *Apud Svevos*, inquit, *usquè ad canitiem, horrentem capillum retro ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo vertice religant, principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ ſed innoxia, neque enim ut ament, amenturve, in altitudinem quandam ac terrorem adituri bella, compti ut hoſtium oculis ornantur.* Ita quoque in ante laudato *Philippi Cluver.lib.* depinguntur, qua fini id fecerint, diſerte addit Tacitus, ut hoſti hoc modo terrorem incuterent. An autem hæc capillorum cultura illud effecerit, non dubito, multum enim illam Germanicam ſtaturam, quæ ſatis aliàs procera erat, adjuvit, quo pacto multo terribiliores hoſti ipſi fuerunt. Illud autem, quod *cap. 43.* de Arijs recenſet, melius eſt: *Cæterum Arij*, ait, *ſupra vires, quibus enumeratos paullo ante Germaniæ populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. Nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad proelia noctes legunt; ipſaque formidine atque umbra feralis exercitus, terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente novum ac velut infernum aſpectum, nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur.* Medicato ſcilicet fuco aliquo, aut etiam, quod nonnulli hiſtorici afferunt, cruore, faciem ante congreſſum proeliorum pinxerunt, ut eo terribiliores hoſtibus viderentur, cum nihil prius ac oculi in proelijs vincantur. Illud etiam, cum olim probe noſſet ſummus ille bellorum, in caſtris Alexandri, Dux Parmenio, Alexandrum monet, ut potius nocte ex improviſo Perſas adoriatur: *Interdiu enim terribiles occurſuras facies Scytharum, Bactrianorumque hirta illis ora, & intonſas comas eſſe. Præterea eximiam vaſtorum magnitudinem corporum, vanis & inanibus militem magis quam juſtis formidinis cauſis moveri.* Apud omnes autem Germanos illud in uſu minime fuiſſe, ex hiſtorijs antiquis ſatis poteſt elici.

XXXIV.

XXXIV. Finem exercitio huic noſtro imponemus, modo paucis hunc morem examinaverimus, an ſcilicet illud ex uſu Reip. fuerit, quod ita ſemper armati etiam ipſo pacis tempore, inceſſerint Majores noſtri. Siquidem enim Tacito noſtro fides habetur, *nihil neque publicæ neque privatæ rei egerunt, niſi armati; etiam ad ipſa convivia armati proceſſerunt.* Quem morem adhuc hodie retinuerunt Helvetij, & in Hiſpania quoque ad hoc uſque tempus idem mos obſervatur, quod incolæ regionis iſtius procul dubio à Gothis populis Germaniæ acceperunt. Apud Romanos longe aliter ſeſe hæc res habebat, tempore enim pacis, ne ſicam quidem geſtare licebat, & ſi qui cum ſica reperiretur, in eum ſevere animadvertebat Prætor Romanus. Novimus autem utramque gentem victoriam & gloriam bello partam pro ſcopo habuiſſe, nec ijsdem tamen moribus hac in re uſas fuiſſe. Quamvis autem nonnulli hîc afferant, geſtationem hanc præcipue ad id conducere, ut ipſo etiam pacis tempore, & tranquillatis undique rebus, eo melius quis de bello cogitare, & in ſtudio Martis occupari queat, quod non poteſt non illi evenire, qui quotidie armis accinctus eſt. Facere etiam præterea, ad tutelam corporis, ut eo tutior aliquis ſit ab inſidijs & hoſtilibus inſultibus; hæc tamen tanti ponderis mihi non videntur eſſe, ut inde armorum geſtatio pacis tempore patrocinium inveniat. Inſidias enim & hoſtiles inſultus pacis tempore in bene conſtituta Rep. metui non debere, nec adeo armis tum opus eſſe, ſiquidem arma geſtare nulli ſit permiſſum arbitramur. Et quantumvis hæc omnia largiamur, majora tamen exinde incommoda promanare ſic aſſerimus, quia armorum geſtatio vinolentos cum primis & ebrietati deditos

ditos (quales Majores noſtros fuiſſe ante ex Tacito probavimus) nimis reddit feroces, & ad injuriam pronos, hinc multæ cædes & homicidia ortum trahunt. Quantum autem hoc ipſum detrimenti Reip. afferat, nemo non intelligit. Adde his etiam, quod in Monarchijs aut tyrannicis Rebuſpubl. nemini armorum tractatio hæc concedi debeat. Obſervavit hoc etiam cum primis Autor noſter de Sujonibus Imperio regio ſubjectis c. 13. quando. Ita loquitur: *Nec arma, ut apud cæteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode, & quidem ſervo, quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus, ocioſa porro armatorum manus facile laſciviunt. Enimvero neque nobilem neque libertinum armis præponere, regia utilitas eſt.* Ejusmodi itaque Rebuſp. quanta peſtis veniat promiſcua armorum geſtatio, hinc cogitur. Quapropter merito ita concludimus, quandoquidem majora & plura ſecum incommoda hic Germanorum mos trahit, ideoque merito Romanorum inſtituto, hac quidem in parte palmam deferimus. Et hæc quidem hactenus pro ingenij modulo, de Majorum noſtrorum ſcopo, & medijs ad eum impetrandum facientibus, deq; ipſis inſtitutis bellicis, ſi non omnibus certe præcipuis, & ad ductum Taciti pauca & ὡς ἐν τύπῳ exhibuimus, cui equidem noſtro conatui ut omnes boni faveant, unice in votis habemus, hæc ſumma, (ut ille ait) votorum, ſumma curarum. Conſtitueramus quidem de veterum Germanorum armis, quædam ex alijs autoribus adjicere, deque eorum ad Remp. uſu diſſerere, ſed partim injuria temporis excluſi, partim quoniam paſſim hac de re libri offerantur, & unus inſtar omnium merito omnibus eſſe poſſit, Philippus Cluv., antiquitatis ille Germanicæ Phœnix, cujus ſcrinia compilare, & quæ egregia habet, culpa in-

geni deterere, relligionem puto, merito itaque hoc labore ſuperſedeo. Sit igitur SOLI DEO GLORIA.

COROLLARIA.

I.

Liberrima teſtamenti factio, ut Rebuſp. herilibus prodeſt, ſic civilibus quam maxime obeſt.

II.

Majores noſtros indigenas fuiſſe, Taciti argumenta, quæ affert, non evincunt.

III.

Inviti etiam, modo digni, ad capeſſendos magiſtratus, ſiquidem nolint, recte cogi poſſe, ſtatuimus.

IV.

Parricidium Anglicanum, & Iuri divino & humano adverſatur, adeoque nullo modo excuſationem meretur.

V.

Majores noſtri, utut Barbari, in plerisque, quæ ſcopum ipſorum concernunt, Remp.

ſuam